

MATERIAŁY I STUDIA

Zeszyt nr 172

Zmiany w popycie na kredyt gospodarstw domowych

Grażyna Rytelewska, Ewa Huszczonek

Warszawa, marzec 2004 r.

Projekt graficzny:

Oliwka s.c.

Skład i druk:

Drukarnia NBP

Wydął:

Narodowy Bank Polski
Departament Komunikacji Społecznej
00-919 Warszawa, ul. Świętokrzyska 11/21
tel. (22) 653 23 35, fax (22) 653 13 21

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2004

Materiały i Studia rozprowadzane są bezpłatnie.

Dostępne są również na stronie internetowej NBP: <http://www.nbp.pl>

Spis treści

Spis wykresów, tabel i załączników	4
Streszczenie	7
1. Makroekonomiczne aspekty kredytu konsumpcyjnego	
w gospodarce rynkowej	8
1.1. Kredyt a fundusze nabywcze gospodarstw domowych	9
1.2. Kredyt konsumpcyjny a przyrost bogactwa (majątku) gospodarstw domowych ..	12
1.3. Kredyt konsumpcyjny a cykl koniunkturalny	15
2. Dynamika i struktura kredytu konsumpcyjnego	18
2.1. Dynamika i struktura zadłużenia gospodarstw domowych według kryterium pierwotnych terminów zapadalności	18
2.2. Dynamika i struktura zadłużenia gospodarstw domowych według rodzajów kredytu i celów jego wykorzystania	22
2.3. Dynamika i struktura podmiotowa zadłużenia gospodarstw domowych	25
3. Kredytowanie gospodarstw domowych w systemie bankowym	29
4. Wnioski	34
5. Załączniki	35
6. Bibliografia	47

 Spis wykresów, tabel i załączników

Wykres 1: Zadłużenie gospodarstw domowych jako procent nominalnych dochodów do dyspozycji w wybranych krajach w latach 1990–2001	10
Wykres 2: Zadłużenie gospodarstw domowych z tytułu kredytów długoterminowych jako procent nominalnych dochodów do dyspozycji w wybranych krajach w latach 1990–2001	10
Wykres 3: Stan zadłużenia gospodarstw domowych jako procent dochodów do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych w latach 1996–2002	11
Wykres 4: Przyrost zadłużenia gospodarstw domowych w relacji do dochodów do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych w latach 1997–2002	11
Wykres 5: Dochody do dyspozycji brutto i stan zadłużenia gospodarstw domowych w latach 1996–2002	12
Wykres 6: Zmiany dochodów i zadłużenia sektora gospodarstw domowych w ujęciu realnym (1996 = 100)	12
Wykres 7: Poziom wyposażenia gospodarstw domowych w wybrane artykuły trwałego użytku a kredyt na zakup w systemie sprzedaży ratalnej w latach 1996–2002	14
Wykres 8: Przyrost PKB, oszczędności, spożycia indywidualnego i zadłużenia sektora gospodarstw domowych w latach 1997–2002	15
Wykres 9: Tempo zmian zadłużenia osób prywatnych na tle podstawowych stóp procentowych w okresie I 1998 – IX 2003	16
Wykres 10: Tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych na tle podstawowych stóp procentowych w okresie I 1998 – IX 2003	16
Wykres 11: Struktura zadłużenia osób prywatnych według terminów realizacji w latach 1991–2002 i we wrześniu 2003	18
Wykres 12: Struktura zadłużenia osób prywatnych według terminów realizacji w okresie XII 1996 – IX 2003	19
Wykres 13: Struktura zadłużenia gospodarstw domowych według terminów realizacji w okresie XII 1996 – IX 2003	19
Wykres 14: Struktura zadłużenia sektora gospodarstw domowych ogółem w latach 1996–2003	20
Wykres 15: Tempo zmian należności złotych i walutowych sektora gospodarstw domowych w okresie od XII 1997 do IX 2003	20
Wykres 16: Stan należności złotych gospodarstw domowych według terminów realizacji w okresie XII 1996 – IX 2003	21
Wykres 17: Stan należności walutowych gospodarstw domowych według terminów realizacji w okresie XII 1996 – IX 2003	21
Wykres 18: Tempo zmian zadłużenia osób prywatnych według terminów realizacji w okresie XII 1997 – IX 2003	21

Wykres 19: Tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych wg terminów realizacji w okresie XII 1997 – IX 2003	22
Wykres 20: Stan zadłużenia sektora gospodarstw domowych według rodzajów kredytu w latach 1996–2003	23
Wykres 21: Tempo zmian zadłużenia osób prywatnych według rodzajów kredytu w okresie XII 1997 – IX 2003	23
Wykres 22: Tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych według rodzajów kredytu w okresie XII 1997 – IX 2003	23
Wykres 23: Należności z tytułu kredytów i pożyczek walutowych udzielonych gospodarstwom domowym według rodzajów w latach 1996–2003	24
Wykres 24: Należności z tytułu kredytów i pożyczek złotych udzielonych gospodarstwom domowym według rodzajów w latach 1996–2003	24
Wykres 25: Podmiotowa struktura zadłużenia sektora gospodarstw domowych w latach 1996–2003	25
Wykres 26: Zadłużenie podsektora osób prywatnych według rodzajów kredytu w latach 1996 – 2003	26
Wykres 27: Zadłużenie podsektora przedsiębiorców indywidualnych według rodzajów kredytu w latach 1996–2003	26
Wykres 28: Zadłużenie podsektora rolników indywidualnych według rodzajów kredytu w latach 1996–2003	27
Wykres 29: Stan zadłużenia podsektorów gospodarstw domowych z tytułu kredytów złotych i walutowych w latach 1996–2003	27
Wykres 30: Zadłużenie gospodarstw domowych a aktywa systemu bankowego ogółem w latach 1996–2003	29
Wykres 31: Udział zadłużenia gospodarstw domowych w aktywach ogółem w latach 1996–2003	29
Wykres 32: Udział zadłużenia gospodarstw domowych w zadłużeniu ogółem sektora niefinansowego w latach 1996–2003	30
Wykres 33: Tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych a sektora niefinansowego ogółem w latach 1996–2003	30
Wykres 34: Udział należności zagrożonych w zadłużeniu ogółem gospodarstw domowych według podmiotów w latach 1996–2003	31
Wykres 35: Udział należności zagrożonych w zadłużeniu ogółem gospodarstw domowych według rodzajów w latach 1996–2003	31
Wykres 36: Tempo zmian należności zagrożonych na tle całego zadłużenia gospodarstw domowych w okresie XII 1997 – IX 2003	32
Wykres 37: Tempo zmian należności zagrożonych na tle całego zadłużenia osób prywatnych w okresie XII 1997 – IX 2003	32
Wykres 38: Relacja przyrostu należności zagrożonych w dochodach do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych w latach 1997–2002	32
Tabela 1: Powody zaciągania pożyczek (kredytów) przez gospodarstwa domowe w 2002 r.	14
Tabela 2: Oszczędności a cykl koniunktury	15

Tabele – załącznik

Tabela 1: Zadłużenie ogółem gospodarstw domowych jako procent nominalnych dochodów do dyspozycji	35
Tabela 2: Zadłużenie gospodarstw domowych z tytułu kredytów mieszkaniowych jako procent nominalnych dochodów do dyspozycji	35
Tabela 3: Dochody do dyspozycji a należności od sektora gospodarstw domowych	36
Tabela 4: Poziom wyposażenia gospodarstw domowych w wybrane artykuły trwałego użytku a kredyt na zakup w systemie sprzedaży ratalnej	36
Tabela 5: PKB, oszczędności, spożycie, zadłużenie	36
Tabela 6: Należności od osób prywatnych według terminów ich realizacji	37
Tabela 7: Należności od gospodarstw domowych według terminów ich realizacji	38
Tabela 8: Należności od gospodarstw domowych według rodzajów	39
Tabela 9: Należności od osób prywatnych według rodzajów	40
Tabela 10: Należności z tytułu kredytów i pożyczek złotych udzielonych gospodarstwom domowym według rodzajów	41
Tabela 11: Należności z tytułu kredytów i pożyczek walutowych udzielonych gospodarstwom domowym według rodzajów	42
Tabela 12: Zadłużenie ogółem sektora gospodarstw domowych według podmiotów	43
Tabela 13: Zadłużenie podsektorów gospodarstw domowych według rodzajów kredytu	44
Tabela 14: Zadłużenie podsektorów gospodarstw domowych z tytułu kredytów złotych i walutowych	45
Tabela 15: Należności zagrożone od gospodarstw domowych	46

Streszczenie

Obserwacja zmian popytu na kredyt gospodarstw domowych jest istotna, ponieważ jego rola w gospodarce i w funkcjonowaniu gospodarstw domowych nie jest jednoznacznie określona. W opracowaniu wskazano na teoretyczne przesłanki pozytywnego i negatywnego wpływu kredytu na funkcjonowanie gospodarki. Zanalizowano zmiany w zadłużeniu sektora gospodarstw domowych i ich wpływ na funkcjonowanie sektora bankowego. Poddano szczegółowej i wnikliwej analizie zmiany w dynamice i strukturze funkcjonowania kredytu dla gospodarstw domowych.

1

Makroekonomiczne aspekty kredytu konsumpcyjnego w gospodarce rynkowej

W rozwoju myśli ekonomicznej dotyczącej roli kredytu konsumpcyjnego w gospodarce istnieje znaczne zróżnicowanie poglądów i teorii wskazujących na pozytywne i negatywne jego oddziaływanie na procesy ekonomiczne. Biorąc pod uwagę zmiany, jakie zaszły w okresie transformacji, związane z budowaniem gospodarki rynkowej, w tym w sektorze gospodarstw domowych, warto przytoczyć te analizy i badania, które były podstawą do budowania teorii z zakresu funkcjonowania kredytu konsumpcyjnego. Stąd analiza zmian w popycie na kredyt gospodarstw domowych w ujęciu makroekonomicznym w gospodarce polskiej ma charakter weryfikacji teorii, z uwzględnieniem dostępnych danych faktograficznych.

Analizowane w niniejszym opracowaniu dane statystyczne dotyczą sektora gospodarstw domowych. Gospodarstwa domowe w naukach ekonomicznych definiowane są jako podstawowe jednostki gospodarujące, których celem jest zaspokojenie wspólnych i osobistych potrzeb jego członków. Współczesne systemy ekonomiczne mają charakter zmonetaryzowany (pieniężny), co oznacza, że podmioty sfery realnej (w tym gospodarstwa domowe) prowadzą gospodarkę finansową, tzn. gromadzą i wydają środki pieniężne oraz lokują ich nadwyżki i zaciągają pożyczki lub w inny sposób gromadzą niezbędne im fundusze. Do analizy zjawisk dotyczących finansów gospodarstw domowych, w tym uwzględniania zmian w przepływach pieniężnych w ramach sektora gospodarstw domowych w powiązaniu z pozostałymi sektorami gospodarki rynkowej, służą rachunki narodowe.

W rachunkach narodowych do sektora gospodarstw domowych zalicza się zarówno gospodarstwa prywatne (osób fizycznych i grupy osób fizycznych), jak i gospodarstwa zbiorowe. Gospodarstwo prywatne zdefiniowano bądź jako zespół osób mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się (gospodarstwo wieloosobowe), bądź jako osobę utrzymującą się samodzielnie (gospodarstwo jednoosobowe), bez względu na to, czy mieszka sama, czy też z innymi osobami. Przez utrzymywanie się należy rozumieć łączenie w przeważającej części, bądź w całości, dochodów, wydatków i majątku. Istotnym czynnikiem decydującym o przynależności do danego gospodarstwa domowego jest wspólne zamieszkiwanie i gospodarowanie dochodami, decydowanie o wydatkach i zarządzaniu majątkiem.

Gospodarstwo domowe, zgodnie z przyjętą metodologią Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych, jako sektor instytucjonalny, występuje zarówno na rynku dóbr konsumpcyjnych, jak i produkcyjnych. Do gospodarstw domowych zakwalifikowano zakłady prowadzące działalność gospodarczą i nie mające osobowości prawnej, należące do jednego lub kilku członków tego samego gospodarstwa domowego. Są one traktowane jako integralna część gospodarstwa domowego, z wyjątkiem sytuacji, w której zakład został sklasyfikowany jako przedsiębiorstwo¹. Tak więc, według metodologii ESA sektor gospodarstw domowych obejmuje gospodarstwa domowe: będące wyłącznie konsumentami, jak i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.

Jako kryterium podziału na podsektory przyjmuje się wyłączne lub główne źródło dochodów gospodarstwa domowego. W wyniku przyjętego kryterium w systemie rachunków narodowych wyodrębniono następujące podsektory:

¹ Do sektora gospodarstw domowych zaliczono gospodarstwa rolników indywidualnych oraz zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (poza rolnictwem) z liczbą pracujących do 5 osób (do końca 1999 r., od 2000 r. – 9 osób) i prowadzących uproszczoną ewidencję księgową oraz osób fizycznych wykonujących wolne zawody.

- pracodawców i pracujących na własny rachunek w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie – dochód (nadwyżka operacyjna brutto) z użytkowanego gospodarstwa indywidualnego,
- pracodawców i pracujących na własny rachunek poza gospodarstwami indywidualnymi w rolnictwie – dochód (nadwyżka operacyjna brutto) osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą lub z wykonywania wolnego zawodu,
- osób fizycznych pracujących najemnie – dochód z pracy najemnej,
- osób fizycznych otrzymujących emeryturę i rentę – emerytura i renta,
- osób fizycznych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł innych niż emerytura i renta – dochód z tytułu własności lub świadczeń z pomocy społecznej,
- pozostałych osób fizycznych – dochód z innych niezarobkowych źródeł – dotyczy osób przebywających stale w instytucjach zbiorowego zamieszkania, bez względu na rodzaj dochodu.

Narodowy Bank Polski, w ramach wdrażania standardów Europejskiego Banku Centralnego, zmodyfikował zasady klasyfikacji sektorowej podmiotów. Począwszy od marca 2002 r. zasady klasyfikacji sektorowej stosowane przed banki są zgodne w wymogami ESA95². Sektor gospodarstw domowych został podzielony na następujące podsektory:

- rolnicy indywidualni – osoby fizyczne, których głównym źródłem dochodów jest produkcja rolnicza, a ich działalność nie jest zarejestrowana w formie przedsiębiorstwa, spółki, spółdzielni lub grup producenckich,
- przedsiębiorcy indywidualni – osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na własny rachunek, zatrudniające do 9 osób, którym bank sprawozdający świadczy usługi związane z ich działalnością,
- osoby prywatne – osoby fizyczne, z wyjątkiem osób prowadzących działalność gospodarczą, zakwalifikowanych do grupy przedsiębiorców indywidualnych lub rolników indywidualnych.

Badanie empiryczne w niniejszym opracowaniu obejmuje analizę danych statystycznych dotyczących sektora gospodarstw domowych, pochodzących z:

- rachunków narodowych sporządzanych przez GUS,
- badań budżetów gospodarstw domowych prowadzonych przez GUS,
- danych statystycznych NBP, dotyczących sektora bankowego opracowanych w postaci porównywalnych szeregów czasowych.

1.1. Kredyt a fundusze nabywcze gospodarstw domowych

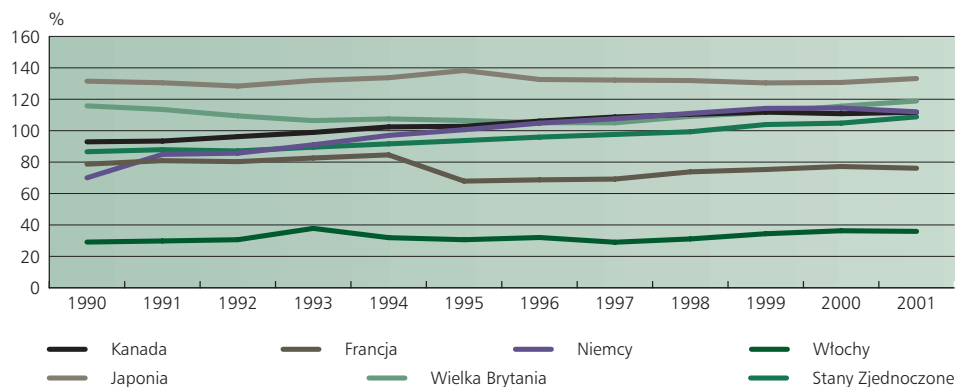
Kredyt ze swej istoty ekonomicznej jest instrumentem kreowania siły nabywczej, nie zaś, jak przyjmuje się niekiedy, jedynie redystrybucją istniejącej siły nabywczej. Tworząc dodatkowy popyt konsumpcyjny kredyt wprowadza gospodarkę na ścieżkę wzrostu gospodarczego. Konieczność występowania kredytu w gospodarce towarowo – pieniężnej wynika z dwóch podstawowych przyczyn: zmienności potrzeb finansowych, wynikających z rozbieżności w czasie pomiędzy terminami ponoszenia nakładów, a terminami uzyskiwania przychodów oraz z konieczności tworzenia dodatkowych dochodów, w celu pełnego wykorzystania wytworzonego produktu globalnego. Dwoisty charakter kredytu konsumpcyjnego (dostosowanie popytu do już istniejącej podaży oraz stymulowanie wzrostu i zmiany struktury podaży) ma znaczny wpływ na możliwości wykorzystania kredytu konsumpcyjnego w gospodarce rynkowej.

W rozwiniętych gospodarkach rynkowych kredyt stanowi jedno z podstawowych źródeł finansowania potrzeb gospodarstw domowych, przy czym poziom zadłużenia gospodarstw

² European System of Accounts 1995 – standard europejski zawierający zasady klasyfikacji sektorowej w statystyce pieniężno-bankowej obszaru euro wprowadzony Rozporządzeniem Rady Nr 2223/96 z czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych w Wspólnocie.

Wykres 1

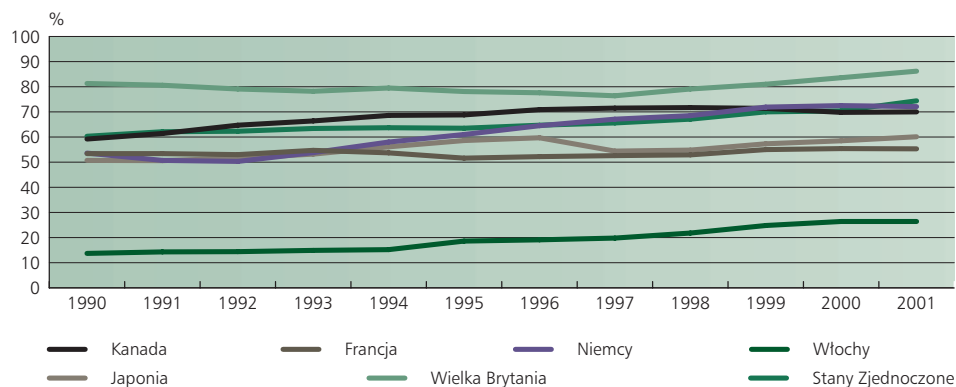
Zadłużenie gospodarstw domowych jako procent nominalnych dochodów do dyspozycji w wybranych krajach w latach 1990–2001

Źródło: dane OECD Economic Outlook, Journal of Banking & Finance, vol. 2002/2 No. 72, December.

Wykres 2

Zadłużenie gospodarstw domowych z tytułu kredytów długoterminowych jako procent nominalnych dochodów do dyspozycji w wybranych krajach w latach 1990–2001

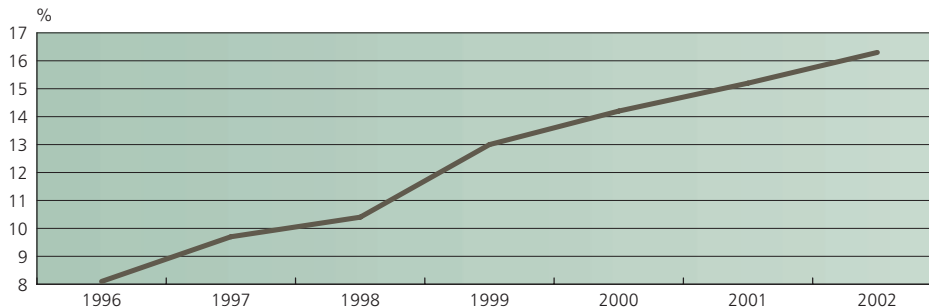
Źródło: dane OECD Economic Outlook, Journal of Banking & Finance, vol. 2002/2 No. 72, December.

domowych w relacji do nominalnych dochodów do dyspozycji³ jest zróżnicowany. We wskazanych na wykresie krajach w 2001 r. analizowana relacja wynosiła od ponad 30% do prawie 140%, uwzględniając zadłużenie sektora gospodarstw domowych i sektora instytucji niekomercyjnych działających na rzecz gospodarstw domowych. W badanym okresie wskaźnik ten ma tendencję rosnącą i to zarówno jeżeli uwzględnimy zadłużenie ogółem jak i zadłużenie długoterminowe.

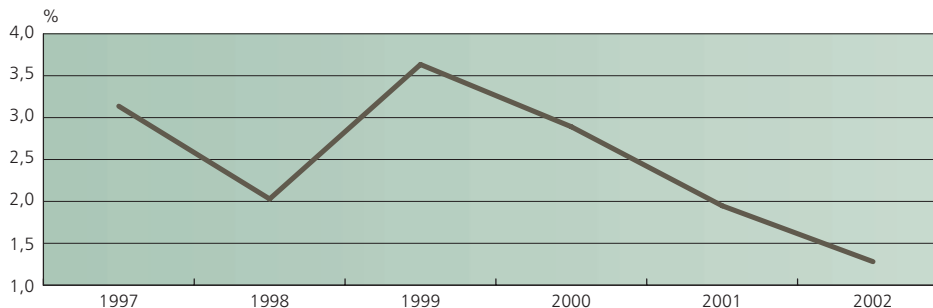
Skłonność do zadłużania się gospodarstw domowych w Polsce jest znacznie niższa, w stosunku do rozwiniętych krajów gospodarki rynkowej. Na koniec 2002 r. zadłużenie sektora gospodarstw domowych w bankach w relacji do dochodów do dyspozycji wyniosło ponad 16%. Bieżące dochody oraz posiadane oszczędności, a więc w przeważającej mierze środki własne determinowały realizację potrzeb konsumpcyjnych przez gospodarstwa domowe.

Gospodarstwa domowe w niewielkim stopniu korzystają z możliwości zadłużania się w bankach. Dane z badań ankietowych wskazują, że jeszcze w latach 1995–1996 głównym źródłem za-

³ Kategoria dochodów do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych, wykorzystywana w niniejszym opracowaniu obejmuje, zgodnie z metodologią przyjętą w rachunkach narodowych, dochody pierwotne brutto skorygowane o: podatki od dochodów i majątku, składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, świadczenia z ubezpieczeń społecznych i z pomocy społecznej oraz różne transfery bieżące.

Wykres 3**Stan zadłużenia gospodarstw domowych jako procent dochodów do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych w latach 1996–2002**

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP i GUS.

Wykres 4**Przyrost zadłużenia gospodarstw domowych w relacji do dochodów do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych w latach 1997–2002**

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP i GUS.

silania zewnętrznego były pożyczki od osób prywatnych⁴. W warunkach, gdy udział kredytu konsumpcyjnego w kreowaniu siły nabywczej jest relatywnie niski, rola kredytu w stymulowaniu wzrostu gospodarczego jest niewielka. Sytuacja nie ulegnie zmianie w najbliższym okresie, ponieważ od 1999 r. spada skłonność gospodarstw domowych do zadłużania się w systemie bankowym (mierzona jako relacja przyrostu zadłużenia do dochodów do dyspozycji). Stąd brak perspektyw wykorzystania kredytu konsumpcyjnego w stymulowaniu popytu konsumpcyjnego w najbliższych latach.

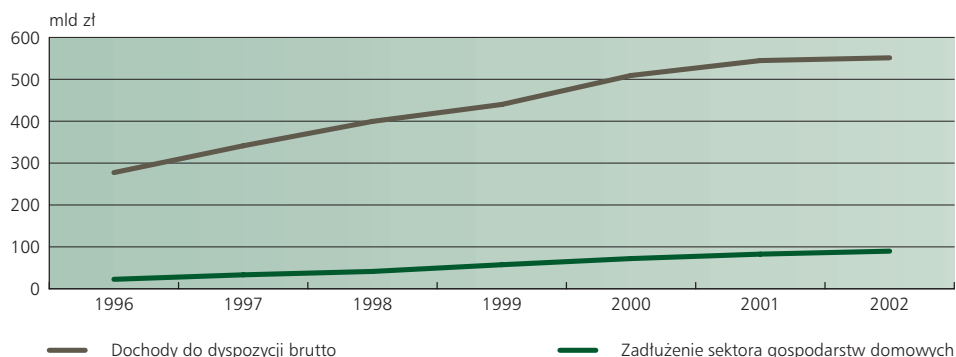
Kredyt konsumpcyjny zwiększając bądź zmniejszając fundusze nabywcze gospodarstw domowych, jest bardzo ważnym czynnikiem oddziałującym na dostosowanie popytu do podaży na rynku dóbr konsumpcyjnych. Stąd istnieje możliwość wykorzystania selektywnego charakteru kredytu konsumpcyjnego dla zbytu wytworzonej produkcji, ponieważ kredyt może stanowić istotne źródło pokrycia czasowych niedoborów funduszy nabywczych. W analizowanym okresie 1996–2002 kredyt bankowy wpływał na zwiększenie funduszy nabywczych, przy czym nominalnie tempo przyrostu zadłużenia było znacznie wyższe niż przyrostu dochodów do dyspozycji. Realnie zadłużenie sektora gospodarstw domowych w bankach w 2002 r. w stosunku do 1996 r. wzrosło o 160%, podczas gdy dochodów do dyspozycji o 22%.

Rozwój kredytu konsumpcyjnego w gospodarce, szczególnie amerykańskiej⁵, w początkowym okresie budowy nowoczesnej gospodarki rynkowej był oceniany wyjątkowo pozytywnie. Prześlanki takiego rozumowania wynikały z obserwacji stanu gospodarki, w której:

⁴ Patrz szerzej: Rytelewska G., *Gospodarstwa domowe na rynku finansowym*. W: *Warunki życia gospodarstw domowych w latach 1995 i 1996 stan, zagrożenia, perspektywy*, praca zbiorowa, GUS, Studia i analizy statystyczne, Warszawa 1997.

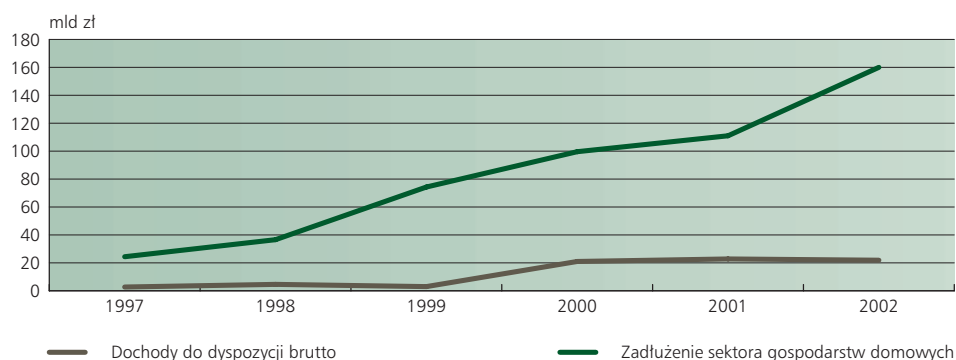
⁵ Do przedstawienia zróżnicowanych poglądów z zakresu teorii kredytu konsumpcyjnego wykorzystane zostały badania przeprowadzone przez R. Domaszewicza opublikowane w pracy *Rola kredytu konsumpcyjnego i długu publicznego w rozwoju gospodarki amerykańskiej w okresie 1920–1963*, Wydawnictwo PAN 1968.

Wykres 5
Dochody do dyspozycji brutto i stan zadłużenia gospodarstw domowych
w latach 1996–2002

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP i GUS.

Wykres 6
Zmiany dochodów i zadłużenia sektora gospodarstw domowych w ujęciu realnym
(1996 = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP i GUS.

- dominującym celem prowadzenia działalności gospodarczej była maksymalizacja zysku, stąd powstał problem konieczności kreowania dodatkowej siły nabywczej, ponieważ przedsiębiorcy nie byli skłonni podnosić płac,
- zbyt niska siła nabywcza konsumentów powodowała osiadanie zapasów, a w konsekwencji zahamowanie rozwoju produkcji w przyszłych okresach.

Wydaje się, że pewne symptomy wskazanej sytuacji rynkowej występują w Polsce (obniża się wskaźnik opłacania wzrostu wydajności pracy, niski popyt konsumpcyjny wpływa na zmniejszanie produkcji) istnieją więc podstawy makroekonomiczne do szerszego wykorzystania kredytu konsumpcyjnego jako instrumentu pobudzania wzrostu gospodarczego.

1.2. Kredyt konsumpcyjny a przyrost bogactwa (majątku) gospodarstw domowych

W literaturze przedmiotu niekiedy kredyty konsumpcyjne traktowane są jako ujemne oszczędności. Gospodarstwa domowe dążąc do wyrównywania poziomu konsumpcji w ciągu życia (teoria cyklu życia)⁶

⁶ Szerzej hipoteza cyklu życiowego F. Modiglianego i A. Ando, W: A. Heertje: *World Savings. An international survey*, Blackwell Publishers 1993, s. 2 i dalsze.

korzystają z kredytu w celu przyspieszenia zaspokojenia potrzeb w początkowym okresie funkcjonowania, gdy dochody bieżące są relatywnie niższe, bądź w sytuacjach czasowej obniżki dochodów. Kredyt konsumpcyjny wygodny dla konsumenta, niesie jednak niebezpieczeństwo nadmiernego zadłużenia się gospodarstw domowych nie tylko na rynku finansowym, ale także w innych podmiotach gospodarujących (handel, usługi).

Kredyt konsumpcyjny, szczególnie przeznaczony na zakup dóbr trwałego użytku, jest źródłem finansowania majątku gospodarstwa domowego. Wszystkie dobra trwałe, czy to przeznaczone do produkcji czy konsumpcji, z ekonomicznego punktu widzenia, mają charakter dóbr kapitałowych. Dochód jest miarą bogactwa, przynosi określone korzyści w pewnym okresie, a więc jest to ujęcie dynamiczne bogactwa, natomiast kapitał jest miarą zapasu dóbr w pewnym momencie czasu, a więc jest ujęciem statycznym bogactwa. Jeżeli okres użytkowania trwałych dóbr konsumpcyjnych jest dłuższy od okresu spłaty zaciągniętego na ich zakup kredytu to w rezultacie powstaje dla użytkowników tych dóbr pewna nadwyżka użyteczności, która jest miarą przyrostu ich oszczędności (majątku, bogactwa)⁷.

Pogłębieniem i unowocześnieniem tej teorii jest hipoteza dochodu permanentnego M. Friedmana⁸. W tej teorii uwzględniono kategorię konsumpcji realnej, rozumianej jako akty zaspokojenia potrzeb przez rzeczywiste korzystanie z usług, jakich dostarczają towary konsumpcyjne, które posiada gospodarstwo domowe⁹. Wielkość konsumpcji bieżącej określona została, nie jak dotychczas, przez wielkość bieżących wydatków konsumpcyjnych, lecz przez odjęcie od bieżących wydatków wartości zakupionych dóbr trwałego użytku i dodanie umownie obliczonej wartości „usług” świadczonych przez zasób posiadanych dóbr trwałego użytku. Nowością tej teorii jest wprowadzenie do badania związków między dochodami a konsumpcją tzw. efektu majątkowego. Bogactwo, majątek został uznany jako właściwy miernik ograniczenia budżetowego, zdefiniowany jako skapitalizowana wartość całego strumienia dochodów i usług, jakie gospodarstwo domowe spodziewa się w przyszłości osiągnąć przy wykorzystaniu najszerzej pojętych zasobów. Bogactwo, w ujęciu Friedmana obejmuje: zasoby pieniądza, aktywa finansowe, kapitał rzeczowy i kapitał ludzki.

Konsumpcja realna tym różni się od konsumpcji bieżącej, że uwzględnia się usługi, jakie gospodarstwo domowe czerpie z posiadanego majątku trwałego, a jednocześnie nie obejmuje w całości wydatków na dobra trwałe poniesionych w danym okresie. Stąd wydatki na zakup dóbr trwałego użytku w części wpływają na wzrost konsumpcji zarówno bieżącej jak i realnej natomiast głównie wydatki te stanowią formę oszczędności.

Stąd kredyt konsumpcyjny nie tylko przyczynia się do wzrostu bogactwa gospodarstw domowych w nieskończenie długim okresie, ale także do bardziej stabilnego ich funkcjonowania.

W Polsce gospodarstwa domowe zadłużają się przede wszystkim w celu sfinansowania bieżących potrzeb oraz remontu mieszkania lub domu. Na podstawie przeprowadzonego badania¹⁰ ankietowego wśród gospodarstw domowych szacuje się, że w połowie 2002 r. ok. 31% gospodarstw domowych w kraju było zadłużonych lub korzystało z kredytów przeznaczonych na sfinansowanie wydatków gospodarstwa domowego (w latach 2000 i 2001 – odpowiednio 32% i 34%). Nieco częściej z kredytów i pożyczek korzystały rodziny w miastach (ok. 33%) niż na wsi (26%).

Najczęściej zaciągane były kredyty w bankach oraz pożyczki w zakładach pracy. Znacznie rzadziej pożyczano od znajomych czy rodziny. W 2002 r. zaciągano pożyczkę lub kredyt przede wszystkim, żeby kupić dobra trwałego użytku, pokryć bieżące potrzeby gospodarstwa domowego lub wyremontować mieszkanie.

Zbadanie wpływu kredytu bankowego na wzrost sprzedaży dóbr trwałego użytku w Polsce nie jest możliwe, ponieważ nie ma dostępnych danych statystycznych, które pozwoliłyby zanalizować zależności przyczynowo – skutkowe udziału kredytu w finansowaniu wydatków w przekroju

⁷ R. Domaszewicz, wyd. cyt., s. 23.

⁸ Patrz M. Belka: *Doktryna ekonomiczno-społeczna Milтона Friedmana*, PWN 1986 r., s. 157 i dalsze.

⁹ Szerzej w pracy zbiorowej pod redakcją M. Pohorillego: *Tendencje rozwoju konsumpcji. Postulaty i uwarunkowania*, PWE 1982, s. 263

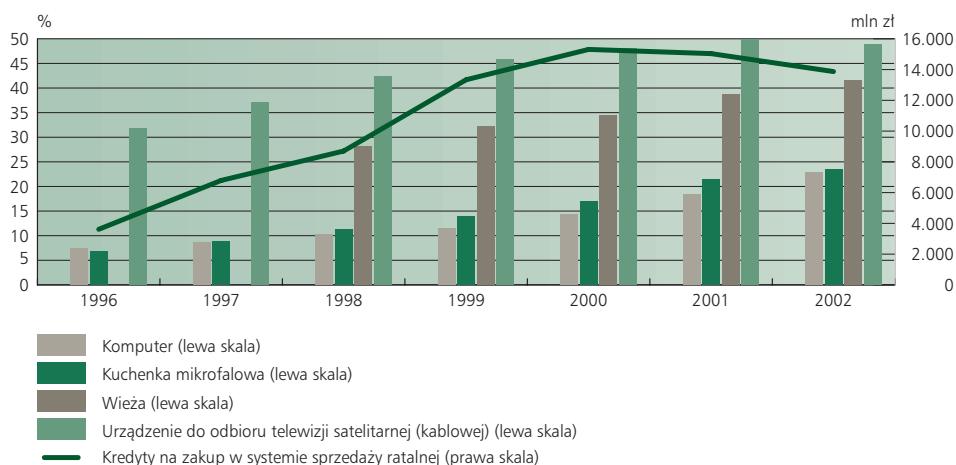
¹⁰ *Sytuacja bytowa gospodarstw domowych w 2002 r. (w świetle wyników ankietowego badania warunków życia ludności)*, GUS Warszawa 2003, *Warunki życia ludności w 2002 r.*, GUS.

Tabela 1
Powody zaciągania pożyczek (kredytów) przez gospodarstwa domowe w 2002 r.*

Przyczyny zaciągania pożyczek (kredytów)	Częstotliwość pojawienia się przyczyny zaciągania pożyczek (kredytów) – w %
Razem	100,0
Zakup droższych dóbr trwałego użytku (z wyjątkiem samochodu)	19,0
Zakup samochodu	10,6
Remont mieszkania, domu	21,7
Zakup domu, mieszkania, wkład do spółdzielni mieszkaniowej	8,3
Pokrycie wydatków konsumpcyjnych (żywność, odzież i obuwie, stałe opłaty mieszkaniowe)	23,4
Na leczenie, rehabilitację	3,9
Wypoczynek	1,2
Kształcenie	4,3
Urządzenie wesela i innych uroczystości	2,0
Inne	5,6

* Można było wymienić 3 najistotniejsze przyczyny zaciągania pożyczek (kredytów).
 Źródło: *Warunki życia ludności w 2002 r.*, GUS.

Wykres 7
Poziom wyposażenia gospodarstw domowych w wybrane artykuły trwałego użytku a kredyt na zakup w systemie sprzedaży ratalnej w latach 1996–2002

Źródło: dane NBP i GUS.

rodzajowym¹¹. Interesujące w tej sytuacji jest pokazanie jak zmienia się wyposażenie gospodarstw domowych w wybrane dobra trwałego użytku na tle zmian w zadłużeniu gospodarstw domowych z tytułu kredytów ratalnych (sprzedaż ratalna).

Dynamicznemu wzrostowi wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku w Polsce w latach 1996 – 2001 towarzyszył szybki wzrost zadłużenia, natomiast spadającemu trendowi przyrostu zadłużenia odpowiada spadek tempa przyrostu gospodarstw domowych wyposażonych w dane dobra.

Kredyt bankowy może być również źródłem finansowania aktywów finansowych będących w posiadaniu gospodarstw domowych (np. kredyt na zakup papierów wartościowych). W Polsce ten rodzaj kredytu nie odgrywa istotnej roli.

¹¹ Dane statystyczne umożliwiające analizę kredytu konsumpcyjnego jako źródła finansowania poszczególnych wydatków umożliwiają badania budżetów rodzinnych, prowadzone przez GUS.

1.3. Kredyt konsumpcyjny a cykl koniunkturalny

W teoretycznych analizach funkcjonowania kredytu konsumpcyjnego wskazano na destabilizacyjny wpływ kredytu konsumpcyjnego na wielkość wahań koniunktury, ponieważ:

- w okresie boomu gospodarczego, w wyniku wzrostu wydatków finansowanych z kredytu producenci otrzymują zafałszowaną informację o popycie na dobra i usługi konsumpcyjne,
- natomiast w okresie recesji maleje popyt konsumpcyjny w wyniku spadku dochodów osobistych oraz obciążenia dochodów spłatami zadłużenia.

W rozważaniach podkreślano, że:

- kredyt może wywołać załamanie koniunktury; jeśli w długim okresie wydatki przekraczają dochody, to nadchodzi moment poważnych ograniczeń w wydatkach i załamanie koniunktury,
- kredyt utrudnia wyjście z recesji; konieczny dla poprawy koniunktury wzrost dochodów osobistych jest neutralizowany przez ciężące na nim spłaty wysokiego zadłużenia z okresu wzrostu gospodarczego,
- kredyt utrwała cykl koniunkturalny; w okresie boomu gospodarczego jeszcze go dynamizuje, w okresie recesji pogłębia.

Obserwując zachowania konsumentów, stwierdzono istotne zależności zachodzące między oszczędnościami, wydatkami, zadłużeniem a fazą cyklu rozwoju gospodarczego, co ilustruje tabela 2.

Stąd zawsze istnieje niebezpieczeństwo, że w okresie rozkwitu nadmierny przyrost zadłużenia doprowadzi do przegrzania koniunktury, a w konsekwencji do recesji. Analiza zależności makroeko-

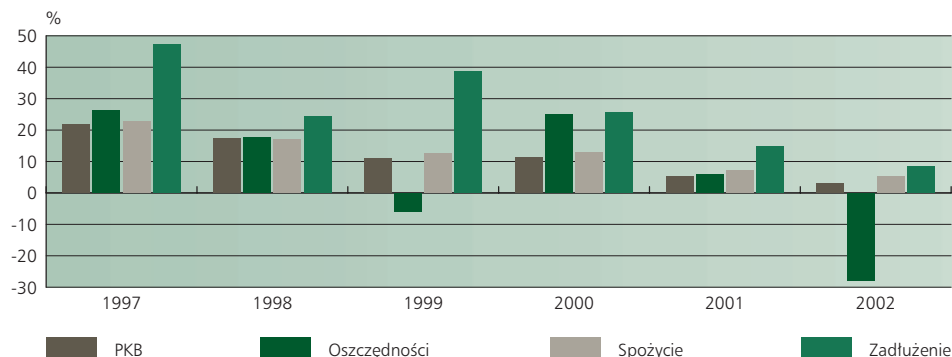
Tabela 2
Oszczędności a cykl koniunktury

	DEPRESJA	OŻYWIENIE	ROZKWIT	RECESJA
OSZCZĘDNOŚCI	bardzo wysokie	obniżają się	bardzo niskie	zaczynają się odbudowywać
ZADŁUŻENIE KONSUMENTÓW	bardzo niskie	zaczyna wzrastać	bardzo wysokie	zaczyna się zmniejszać
WYDATKI KONSUMENTÓW	bardzo niskie	zaczynają wzrastać	bardzo wysokie	zaczynają się zmniejszać
ZAUFAANIE KONSUMENTÓW	zaczyna się poprawiać	szybko zwiększa się	zaczyna się obniżyć	szybki, głęboki spadek

Źródło: J.C. Mowen, Consumer Behavior, ed.III, Macmillan Publ., New York, N.Y. 1993, s. 700.

Wykres 8

Przyrost PKB, oszczędności, spożycia indywidualnego i zadłużenia sektora gospodarstw domowych w latach 1997–2002 (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS i NBP.

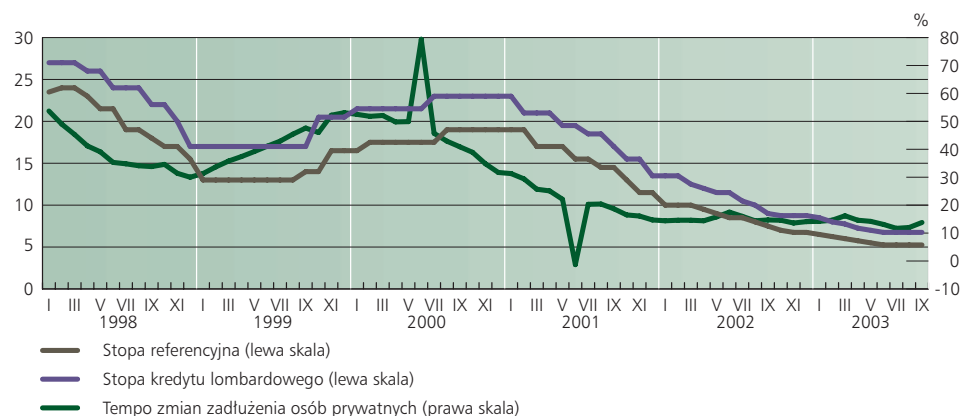
onomicznych występujących w Polsce, tylko w niewielkim stopniu wyjaśnia zachowania konsumentów. Wynika to z niskiego udziału kredytu bankowego w finansowaniu potrzeb gospodarstw domowych. Niemniej w latach 1999–2001 dynamika przyrostu zadłużenia była relatywnie wysoka, przy spadającym tempie wzrostu gospodarczego oraz wzrastającym oprocentowaniu kredytu w 2000 r.

Podniesienie stopy procentowej, w okresie koniunktury, nie stanowi dostatecznego hamulca dla ograniczenia popytu konsumpcyjnego, ponieważ przy rosnących dochodach gospodarstwa domowe są skłonne ponosić wyższe koszty kredytu. Natomiast obniżenie stopy procentowej w okresie depresji, kiedy dochody ludności spadają, nie stanowi dostatecznie silnego bodźca do zwiększania popytu na trwałe dobra konsumpcyjne. Stąd często spotykany w literaturze przedmiotu postulat ograniczania ilościowego ekspansji kredytu w okresie wysokiej koniunktury.

Wpływ ceny pieniądza na ograniczenie popytu na kredyt był niewielki. Analiza zmian stopy procentowej i przyrostu zadłużenia (wykres poniżej) prowadzi do wniosku, że chęć podwyższenia poziomu konsumpcji, zwiększenia posiadanego majątku jest silniejsza od wzrostu ceny kredytu (por. okres styczeń 1999 r. – maj 2000 r.). W praktyce okazuje się, że instrumenty oddziaływania banku centralnego na rozmiary kredytu konsumpcyjnego są mało skuteczne.

Wykres 9

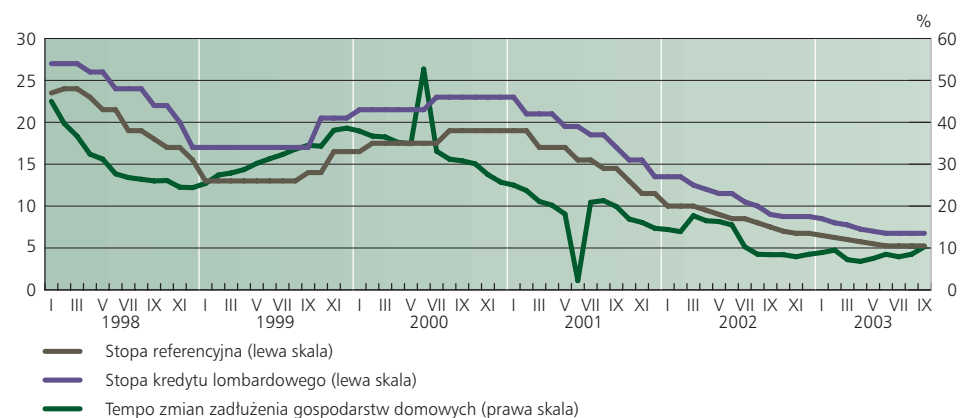
Tempo zmian zadłużenia osób prywatnych (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100) na tle podstawowych stóp procentowych w okresie I 1998 – IX 2003

Źródło: dane NBP.

Wykres 10

Tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100) na tle podstawowych stóp procentowych w okresie I 1998 – IX 2003

Źródło: dane NBP.

Kredyt konsumpcyjny może przyczynić się jednak w niektórych sytuacjach do wzrostu inflacji. Znaczna część tego kredytu jest finansowana bezpośrednio lub pośrednio przez sektor bankowy, który udzielając pożyczek powiększa podaż pieniądza. Jeżeli ekspansja kredytu nastąpi w sytuacji, gdy wykorzystane są w pełni moce produkcyjne, będzie on oddziaływał w kierunku wzrostu cen.

Stąd proces swobodnego zadłużania się gospodarstw domowych był hamowany w Polsce w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych, w ramach prowadzonej polityki pieniężnej. Realizacja podstawowego celu polityki pieniężnej, polegająca na obniżaniu poziomu inflacji, wymagała ograniczenia popytu wewnętrznego, w tym popytu na kredyt, w drodze podwyższania stóp procentowych w latach 1999 i 2000.

2

Dynamika i struktura kredytu konsumpcyjnego

W analizie dynamiki i struktury popytu na kredyt gospodarstw domowych uwzględniono następujące kryteria podziału:

- okres, na jaki udzielony został kredyt,
- rodzaje udzielonych kredytów, wskazujące na cele, na jakie zaciągnięto kredyt,
- podmioty, które wykorzystywały kredyt jako źródło finansowania wydatków.

W badaniu uwzględniono dane dotyczące zadłużenia zarówno z tytułu kredytów walutowych, jak i złotych.

Przyjęte okresy analizy nie są ujednolicone z uwagi na:

- zmiany w statystyce bankowej dotyczącej zadłużenia,
- zmiany w statystyce dotyczącej sektora gospodarstw domowych.

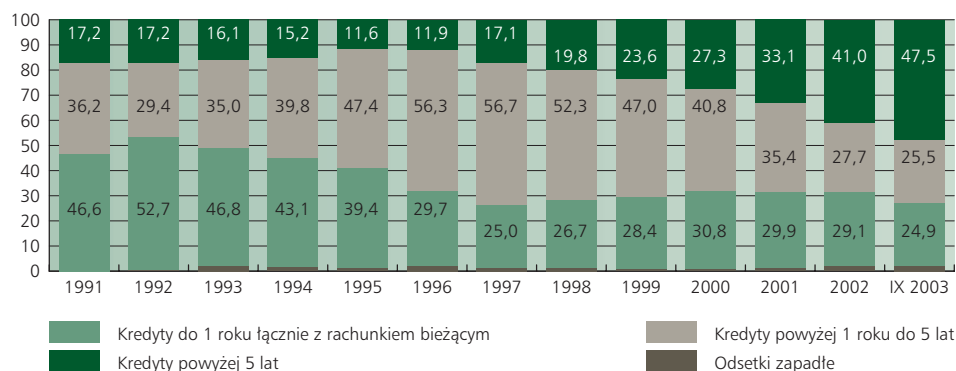
Z uwagi na powyższe, w celu zapewnienia porównywalności i maksymalnej szczegółowości analizy, wykorzystano niektóre dane odnoszące się do całego sektora gospodarstw domowych, niektóre zaś tylko do osób prywatnych.

2.1. Dynamika i struktura zadłużenia gospodarstw domowych według kryterium pierwotnych terminów zapadalności

W badanym okresie nastąpiła istotna zmiana w strukturze zadłużenia z tytułu zaciąganych kredytów na poszczególne okresy. Zadłużenie osób prywatnych nabiera charakteru długoterminowego źródła finansowania potrzeb gospodarstw domowych. Podczas gdy w 1991 r. prawie 47% zadłużenia wynikało z kredytów zaciągniętych do jednego roku (krótkoterminowych), to w 2002 r. udział tych kredytów spadł do 29%, natomiast udział kredytów długoterminowych (powyżej 5 lat) wzrósł odpowiednio z 17 % do 41%.

Wykres 11

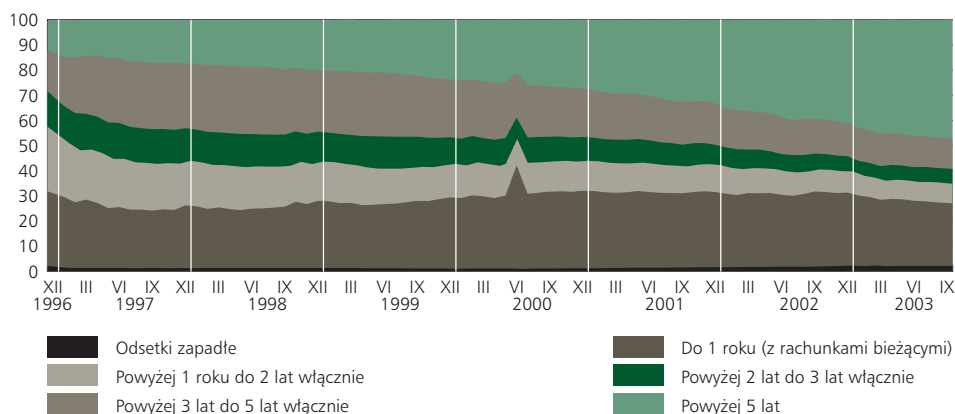
Struktura zadłużenia osób prywatnych według terminów realizacji w latach 1991–2002 i we wrześniu 2003 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 12

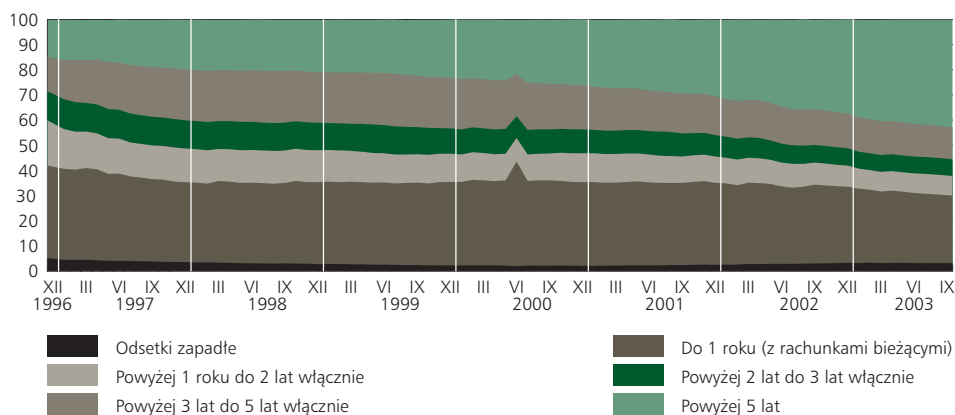
Struktura zadłużenia osób prywatnych według terminów realizacji w okresie XII 1996 – IX 2003

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 13

Struktura zadłużenia gospodarstw domowych według terminów realizacji w okresie XII 1996 – IX 2003

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Różnice pomiędzy strukturą należności od całego sektora gospodarstw domowych a strukturą należności od osób prywatnych w roku 2002 według kryterium pierwotnej zapadalności polegały na:

- niższym udziale kredytów długoterminowych w całym sektorze (37,6% wobec 41% udziału w należnościach od osób prywatnych),
- wyższym udziale kredytów średnioterminowych w całym sektorze.

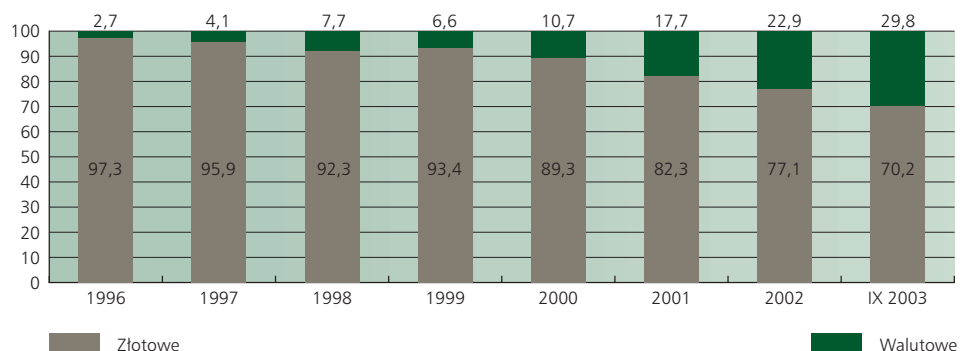
W latach 1996–2002 istotne zmiany nastąpiły również w dynamice i strukturze zadłużenia z tytułu zaciągniętych kredytów złotych i walutowych. Dominujący udział kredytów złotych powoli zmniejsza się. Podczas gdy w 1996 r. 97% należności stanowiły zaciągnięte kredyty złote, to udział tych należności w 2002 r. obniżył się do 77%. Przy czym zmiany w zadłużaniu się sektora gospodarstw domowych z tytułu kredytów zaciąganych w walutach obcych miały znacznie mniej stabilny charakter niż z tytułu kredytów złotych.

Odmienne kształtowała się struktura zaciąganych kredytów złotych i walutowych w zależności od terminów pierwotnej realizacji.

Kredyty zaciągane w złotych najczęściej mają charakter średnio- i krótkoterminowy. W dynamice i strukturze zaciąganych kredytów złotych, pod względem pierwotnych terminów realizacji, w analizowanym okresie, nastąpiły następujące zmiany:

Wykres 14

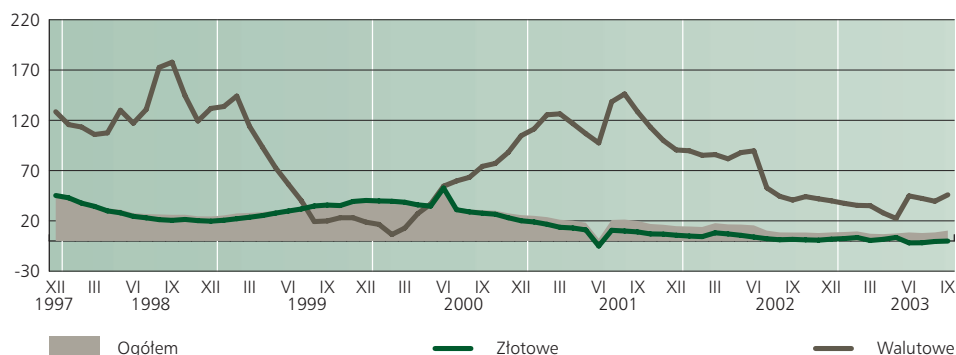
Struktura zadłużenia sektora gospodarstw domowych ogółem (według kryterium waluty) w latach 1996–2003

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 15

Tempo zmian należności złotych i walutowych sektora gospodarstw domowych w okresie od XII 1997 do IX 2003 (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

- spadł udział kredytów średnioterminowych (z 43,3% w 1996 r. do 31,3% w 2002 r.)
- utrzymywał się na niezmiennym poziomie kredyt krótkoterminowy (jego udział w zadłużeniu ogółem wynosił w granicach 37%) stąd kredyty krótkoterminowe mają obecnie najwyższy udział w kredytach złotych,
- rósł udział kredytów długoterminowych (z 14,3% w 1996 r. do 27,4 % w 2002 r.).

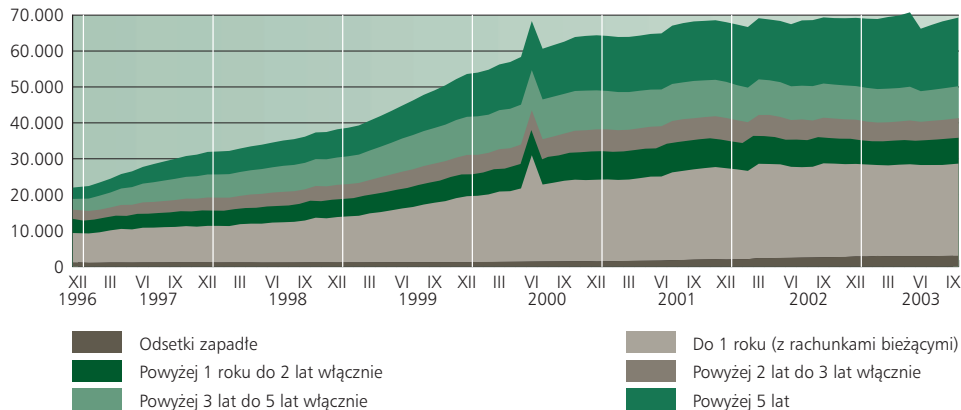
Kredyty zaciągane w walutach najczęściej mają charakter długo- i średnioterminowy. W dynamice i strukturze zaciąganych kredytów walutowych, pod względem pierwotnych terminów zapadalności, w analizowanym okresie nastąpiły następujące zmiany:

- spadł o połowę udział kredytów średnioterminowych (z 43,8% w 1996 r. do 21,2% w 2002 r.),
- dynamicznie rósł udział kredytów długoterminowych (z 27,9% w 1996 r. do 71,7 % w 2002 r.) Ten wzrost wynikał z korzystania z kredytów walutowych przez gospodarstwa domowe na sfinansowanie wydatków mieszkaniowych, kredyty zaciągane w walutach obcych były relatywnie korzystniejsze od kredytów złotych (oprocentowanie, korzystny kurs walutowy).

Interesująco przedstawia się porównanie dynamiki wzrostu zadłużenia w badanym okresie w podziale na cały sektor gospodarstw domowych i podsektor osób prywatnych. Skłonność do zadłużania się osób prywatnych podlega w badanym okresie znacznie mniejszym wahaniom niż całego sektora gospodarstw domowych.

Wykres 16

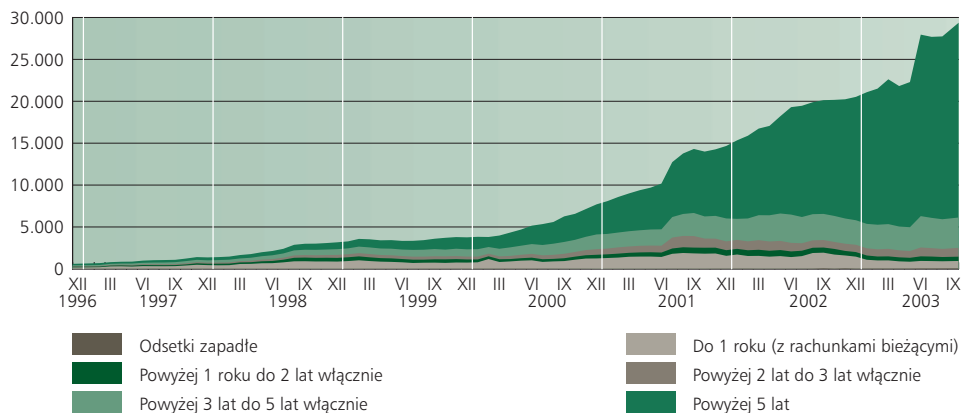
Stan należności złotych gospodarstw domowych według terminów realizacji (w mln zł) w okresie XII 1996 r. – IX 2003 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 17

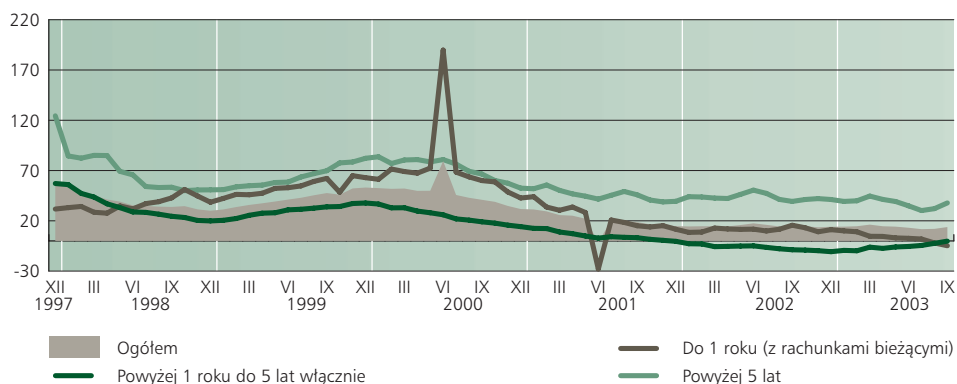
Stan należności walutowych gospodarstw domowych według terminów realizacji (w mln zł) w okresie XII 1996 r. – IX 2003 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 18

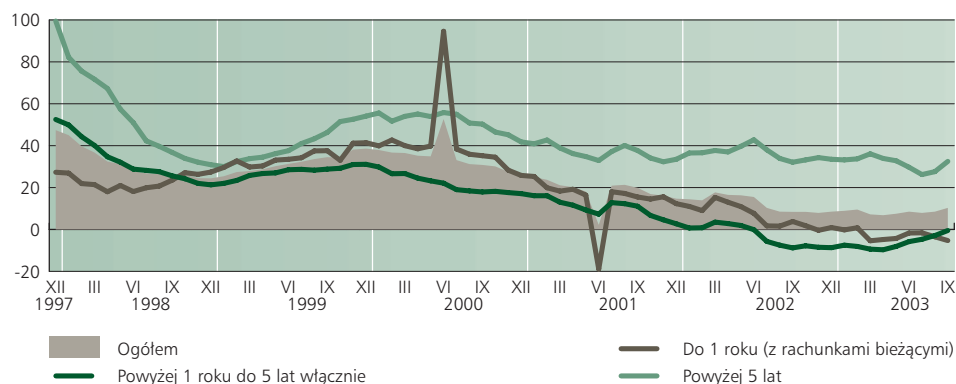
Tempo zmian zadłużenia osób prywatnych według terminów realizacji w okresie XII 1997 r. – IX 2003 r. (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 19

Tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych według terminów realizacji w okresie XII 1997 r. – IX 2003 r. (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych NBP.

2.2. Dynamika i struktura zadłużenia gospodarstw domowych według rodzajów kredytu i celów jego wykorzystania

Analiza celowości wykorzystania przyznanych kredytów została przeprowadzona na podstawie danych statystycznych zgromadzonych w NBP według zmienionej w 2002 r. klasyfikacji, przy czym dokonano przeszacowań umożliwiających analizę danych od 1996 r., jednak w niepełnym zakresie. Obecnie obowiązująca agregacja danych umożliwia analizę dynamiki i struktury należności w podziale na następujące rodzaje kredytów udzielanych gospodarstwom domowym:

- w rachunku bieżącym,
- dyskontowe,
- eksportowe,
- operacyjne,
- na inwestycje,
- na nieruchomości, w tym mieszkaniowe,
- na zakup papierów wartościowych,
- kredyty związane z funkcjonowaniem kart kredytowych,
- pozostałe kredyty i pożyczki, w tym ratalne.

W ramach informacji uzupełniających wprowadzono następującą klasyfikację należności z tytułu kredytów:

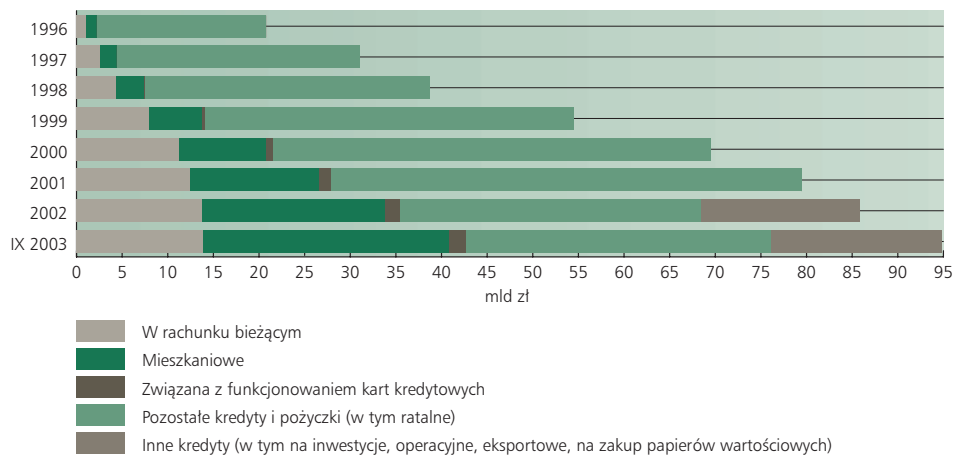
- kredyty i pożyczki konsumenckie (udzielane na podstawie Ustawy o kredycie konsumenckim) – dla osób prywatnych,
- kredyty dla rolnictwa, w tym preferencyjne, na skup produktów rolnych – dla podsektora rolników indywidualnych,
- kredyty hipoteczne.

Przy spadającej dynamice przyrostu zadłużenia nastąpiły dość istotne zmiany w strukturze rodzajowej kredytów udzielonych gospodarstwom domowym. Polegały one głównie na:

- wzrastającym udziale zadłużenia z tytułu kredytów zaciąganych w rachunku bieżącym w zadłużeniu ogółem (w 1996 r. udział wynosił 4,9% i wzrósł do 15,3% w 2002 r.),

Wykres 20

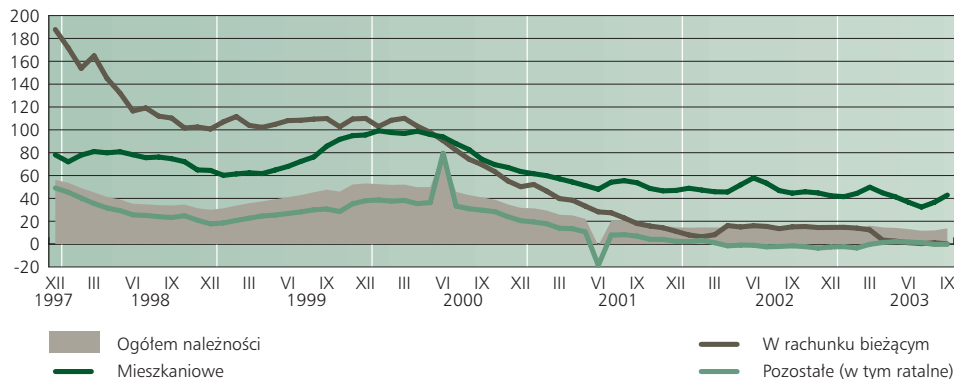
Stan zadłużenia sektora gospodarstw domowych według rodzajów kredytu
w latach 1996–2003

Źródło: dane NBP.

Wykres 21

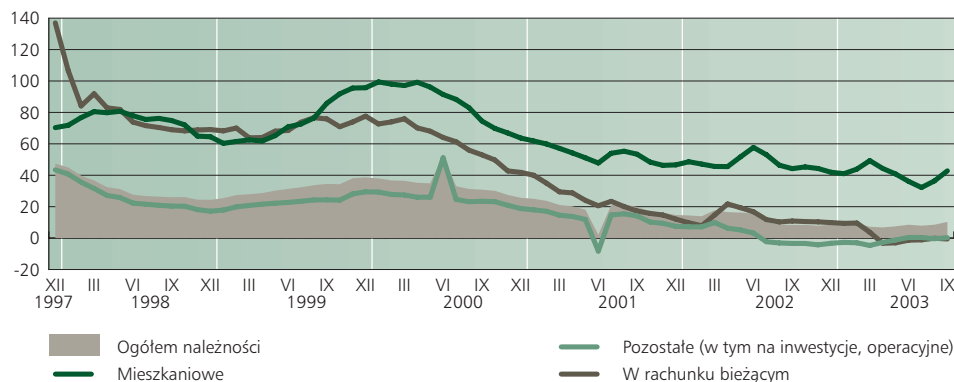
Tempo zmian zadłużenia osób prywatnych według rodzajów kredytu
w okresie XII 1997 r. – IX 2003 r. (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 22

Tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych według rodzajów kredytu
w okresie XII 1997 r. – IX 2003 r. (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

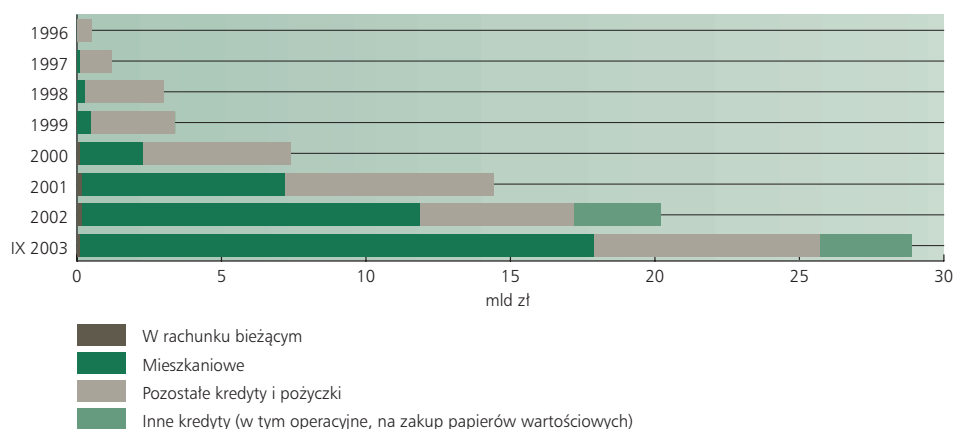
- wzrastającym udziale zadłużenia z tytułu kredytów na nieruchomości w zadłużeniu ogółem (w 1996 r. udział wynosił 4,8% i wzrósł do 22,3 % w 2002 r.),
- spadającym udziale zadłużenia w pozostałych kredytach i pożyczkach (odpowiednio 82,2% i 55,5%),
- nieznacznym wzroście zadłużenia związanego z funkcjonowaniem kart kredytowych, przy czym ten rodzaj zaciąganego kredytu charakteryzuje się najwyższą dynamiką wzrostu.

Obserwując tempo zmian w poszczególnych rodzajach kredytów można stwierdzić, że najbardziej stabilnie kształtuje się zadłużenie z tytułu zaciągniętych kredytów na nieruchomości i to zarówno w całym sektorze gospodarstw domowych, jak i w podsektorze osób prywatnych. Utrzymuje się na niezmiennym poziomie skłonność do zadłużania się w rachunku bieżącym w całym sektorze, jak i osób prywatnych. W strukturze należności w całym sektorze ich udział w latach 2000 – 2002 wyniósł około 15%, w podsektorze osób prywatnych ponad 16%.

Struktura i dynamika zadłużenia z tytułu zaciągniętych przez gospodarstwa domowe kredytów złotych różni się od zaciągniętych w walutach. Zasadnicza różnica polega na tym, że go-

Wykres 23

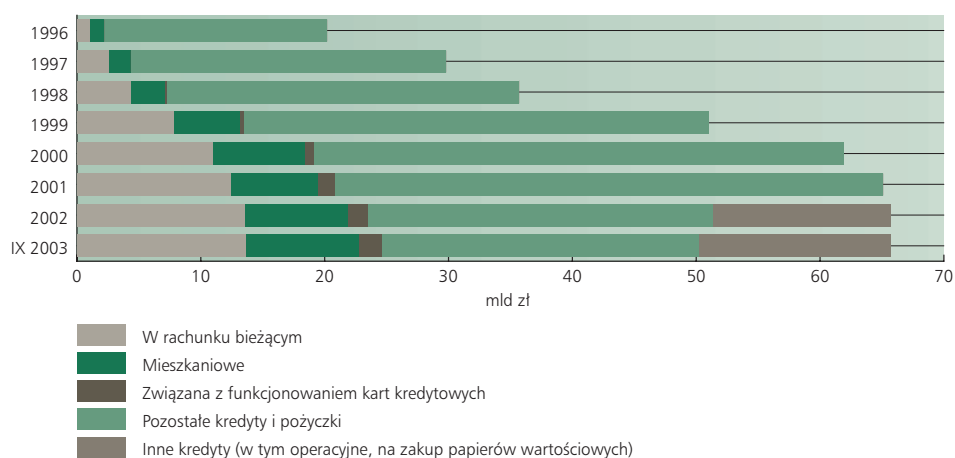
Należności z tytułu kredytów i pożyczek walutowych udzielonych gospodarstwom domowym według rodzajów w latach 1996–2003

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 24

Należności z tytułu kredytów i pożyczek złotych udzielonych gospodarstwom domowym według rodzajów w latach 1996–2003

Źródło: dane NBP.

spodarstwa domowe rzadko korzystają z kredytów walutowych w rachunku bieżącym. Ponadto odmiennie przebiegają zmiany w dynamice i strukturze rodzajowej kredytów złotych i walutowych.

Najwyższy udział w zadłużeniu z tytułu kredytów złotych w całym badanym okresie występuje w pozycji pozostałe kredyty i pożyczki, przy czym ich udział ma tendencję malejącą (w 1996 r. udział wynosił 88,0% i spadł do 64 % w 2002 r.). Zwiększa się udział zadłużenia z tytułu kredytów zaciąganych w rachunku bieżącym (odpowiednio: 5,4% i 20,6%) oraz kredytów wykorzystywanych na pokrycie wydatków związanych z nieruchomościami (odpowiednio: 5,2 % i 12,6%).

Znacznie wyższa dynamika zmian w strukturze rodzajowej zadłużenia z tytułu zaciąganych kredytów walutowych wynikała ze zwiększonego popytu na kredyty walutowe na sfinansowanie wydatków mieszkaniowych, o czym wcześniej wspomniano. W 1996 r. udział kredytów walutowych na nieruchomości w należnościach walutowych ogółem wynosił 3,7% i wzrósł do 58,2% w 2002 r. Tempo przyrostu kredytów na nieruchomości w poszczególnych latach wahało się w granicach od prawie 600% do około 60%.

2.3. Dynamika i struktura podmiotowa zadłużenia gospodarstw domowych

Analiza podmiotowej struktury zadłużenia została przeprowadzona na podstawie przyjętej w statystyce NBP klasyfikacji należności sektora gospodarstw domowych na następujące podsektory:

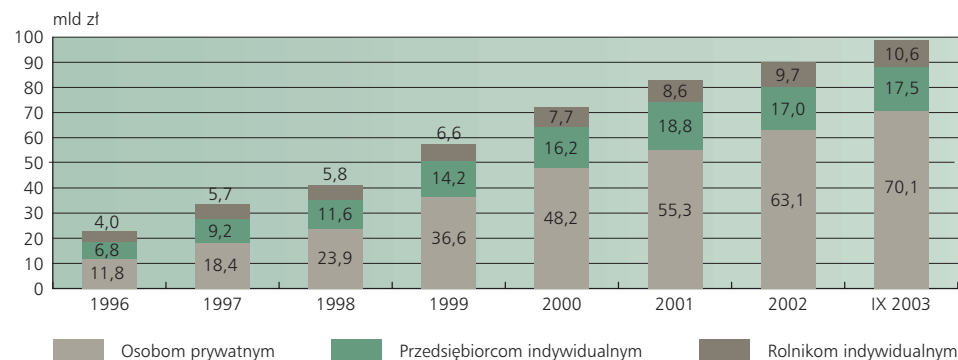
- osoby prywatne (osoby fizyczne, z wyjątkiem osób prowadzących działalność gospodarczą, zakwalifikowanych do grupy przedsiębiorców indywidualnych lub rolników indywidualnych),
- przedsiębiorcy indywidualni (osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na własny rachunek, zatrudniające do 9 osób włącznie),
- rolnicy indywidualni (osoby fizyczne, których głównym źródłem dochodów jest produkcja rolnicza, a ich działalność nie jest zarejestrowana w formie przedsiębiorstwa, spółki, spółdzielni lub grup producenckich).

W sektorze gospodarstw domowych najwyższy udział w zadłużeniu ogółem sektora ma podsektor osób prywatnych. W badanym okresie udział ten systematycznie wzrasta z 53,8% w roku 1996 do 70,3% w 2002 r. Maleje udział zadłużenia sektora przedsiębiorstw indywidualnych (z 30,2% w 1996 r. do 18,9% w 2002 r.) i rolników indywidualnych (17,6% w 1996 r. do 10,8 w 2002 r.).

W analizie sektorowej istotne jest wskazanie specyfiki potrzeb kredytowych poszczególnych podsektorów. *Osoby prywatne* w ostatnich latach głównie korzystały z kredytów na mieszkanie oraz na zakupy w systemie sprzedaży ratalnej. W zadłużeniu osób prywatnych zaobserwowano następujące zmiany:

Wykres 25

Podmiotowa struktura zadłużenia sektora gospodarstw domowych (stan na koniec okresu w mld zł) w latach 1996–2003

Źródło: dane NBP.

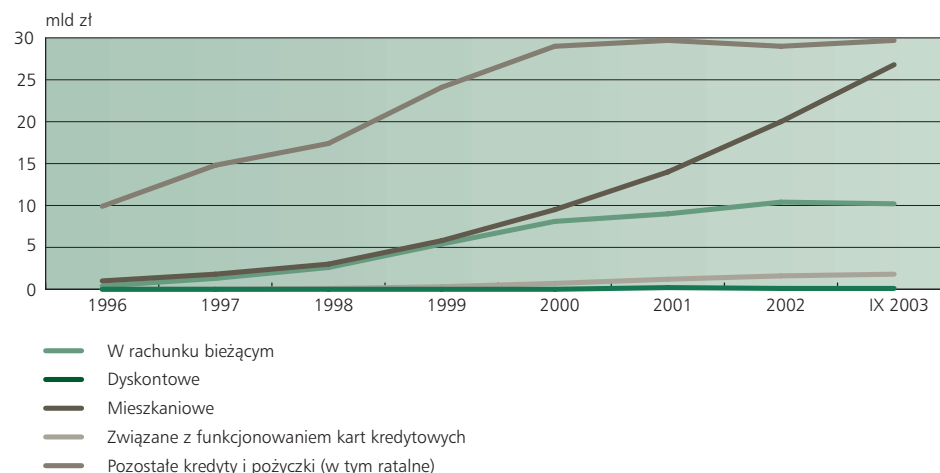
- rósł udział zadłużenia z tytułu kredytów zaciągniętych w rachunku bieżącym (z 3,8% w 1996 do 16,4% w 2002 r.), oraz z tytułu kredytów mieszkaniowych (z 8,7% w 1996 r. do 31,6% w 2002 r.),
- spadał udział zadłużenia z tytułu kredytów udzielanych w systemie sprzedaży ratalnej (z 30,7% w 1996 r. do 22,0% w 2002 r.).

W podsektorze przedsiębiorców indywidualnych zadłużenie wynika głównie z zaciągniętych kredytów na inwestycje. Brak jest możliwości pełnej analizy zmian w strukturze zaciąganych kredytów, ponieważ dla lat 1996-2001 kredyty operacyjne, inwestycyjne i na nieruchomości zostały sklasyfikowane jako pozostałe, a udział tych ostatnich w zadłużeniu podsektora stanowił w tych latach powyżej 80% zadłużenia. Kredyty zaciągane w rachunku bieżącym przez przedsiębiorców indywidualnych wykazują tendencję rosnącą (w 1996 r. ich udział wynosił 11,0, a w 2002 r. 20,4%). W 2002 r. udział kredytów operacyjnych i inwestycyjnych w zadłużeniu podsektora wynosił odpowiednio 26,4% i 36,0%.

W podsektorze rolników indywidualnych dane odnośnie struktury rodzajowej zaciąganych kredytów również obejmują dla lat 1996-2001 tylko kredyty w rachunku bieżącym i pozostałe.

Wykres 26

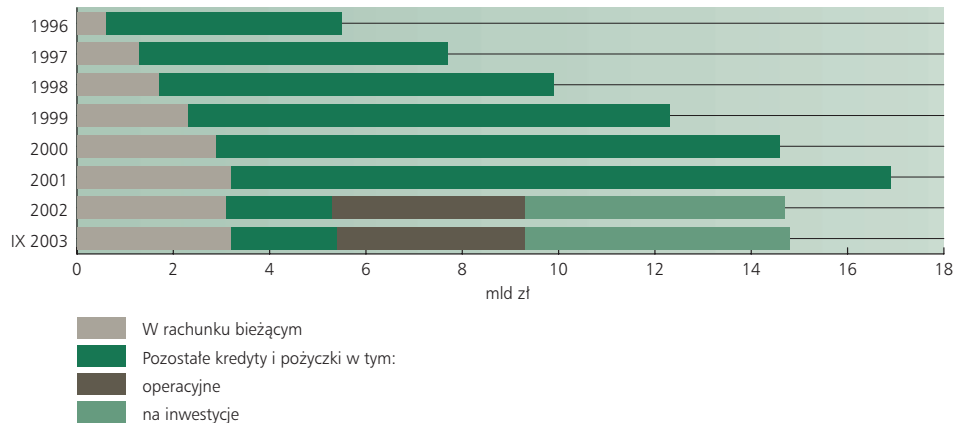
Zadłużenie podsektora osób prywatnych według rodzajów kredytu (stan w mld zł) w latach 1996–2003

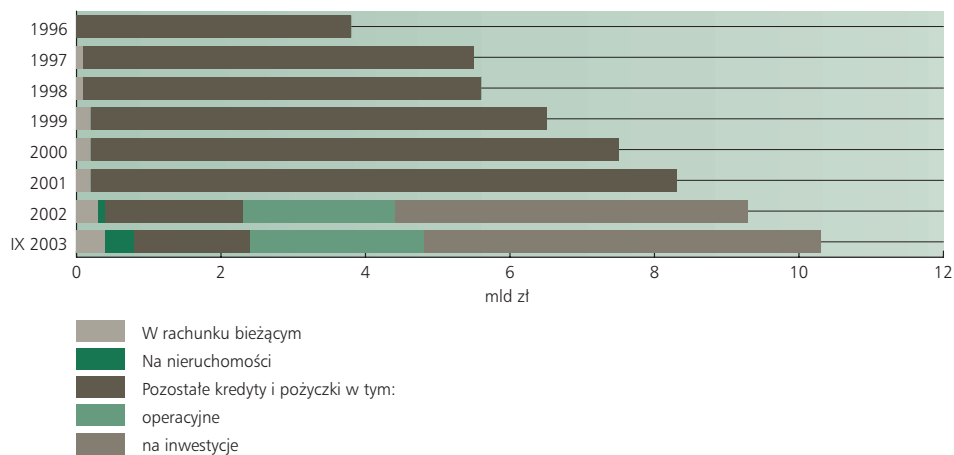
Źródło: dane NBP.

Wykres 27

Zadłużenie podsektora przedsiębiorców indywidualnych według rodzajów kredytu (stan w mld zł) w latach 1996–2003

Źródło: dane NBP.

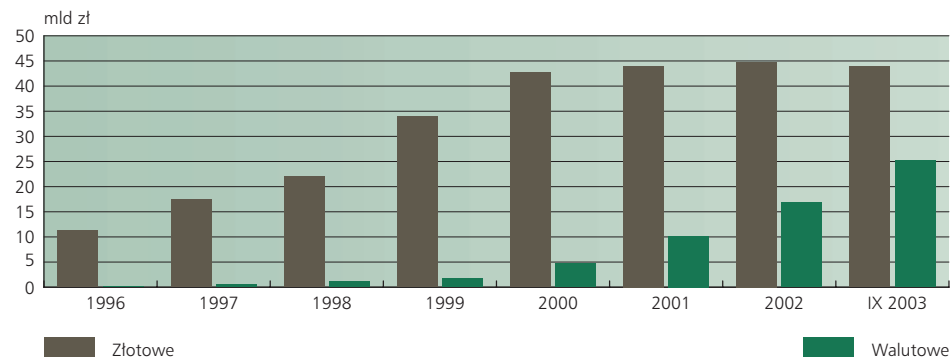
Wykres 28**Zadłużenie podsektora rolników indywidualnych według rodzajów kredytu (stan w mld zł) w latach 1996–2003**

Źródło: dane NBP.

W analizowanym okresie udział kredytów w rachunku bieżącym zaciąganych przez rolników odgrywał niewielką rolę, udział tego kredytu w zadłużeniu ogółem wzrósł jedynie z 1,1% w 1996 r. do 3,4% w 2002 r. Najwyższy udział w zadłużeniu rolników indywidualnych w 2002 r. wynikał z zaciągniętych kredytów na inwestycje i wyniósł 52,1% oraz z kredytów operacyjnych (22,8%).

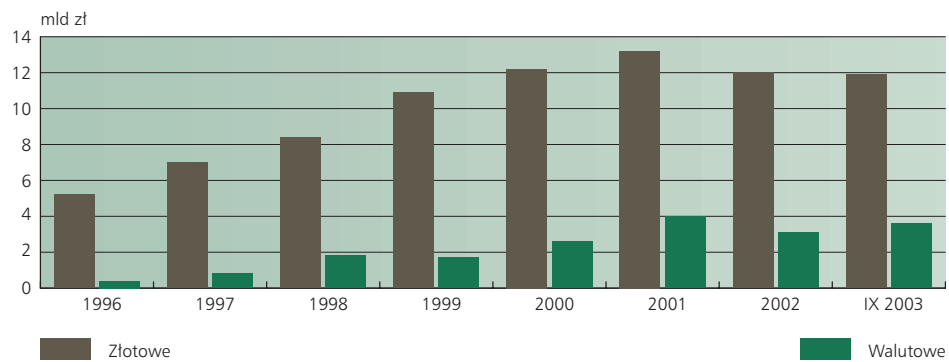
Interesujące jest zróżnicowanie zapotrzebowania poszczególnych podsektorów gospodarstw domowych na kredyty złotowe i walutowe. Różnice i zmiany, jakie nastąpiły w preferencjach korzystania z tych kredytów w poszczególnych podsektorach polegały głównie na:

- w podsektorze osób prywatnych w ostatnich latach wzrósł udział zadłużenia z tytułu zaciągniętych kredytów walutowych w zadłużeniu ogółem z 1,3% w 1996 r. do 27,4% w 2002 r.,
- w podsektorze przedsiębiorców indywidualnych w stosunku do pozostałych podsektorów, w całym badanym okresie, relatywnie wysoki był udział zaciągniętych kredytów walutowych,
- w podsektorze rolników indywidualnych zadłużenie wynika z zaciągniętych kredytów złotych, udział zadłużenia z tytułu kredytów walutowych nie przekracza 2%.

Wykres 29**Stan zadłużenia podsektorów gospodarstw domowych z tytułu kredytów złotych i walutowych w latach 1996–2003****a) osoby prywatne**

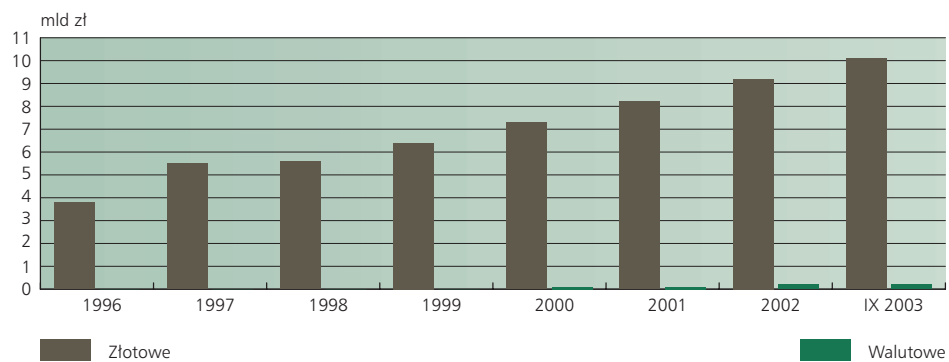
Źródło: dane NBP.

b) przedsiębiorcy indywidualni

Źródło: dane NBP.

c) rolnicy indywidualni

Źródło: dane NBP.

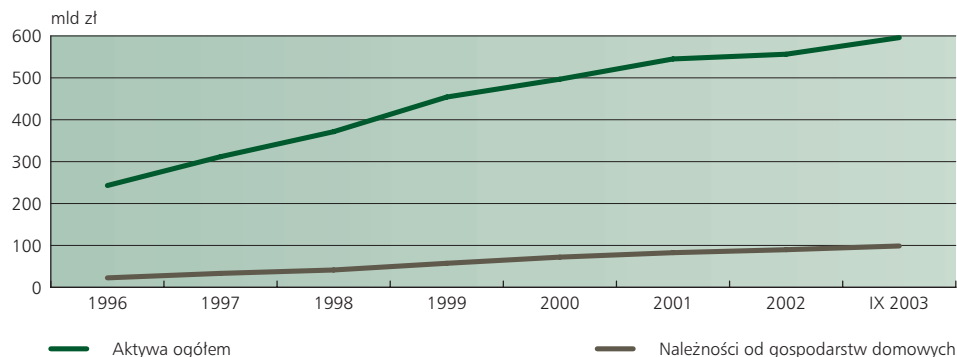
3

Kredytowanie gospodarstw domowych w systemie bankowym

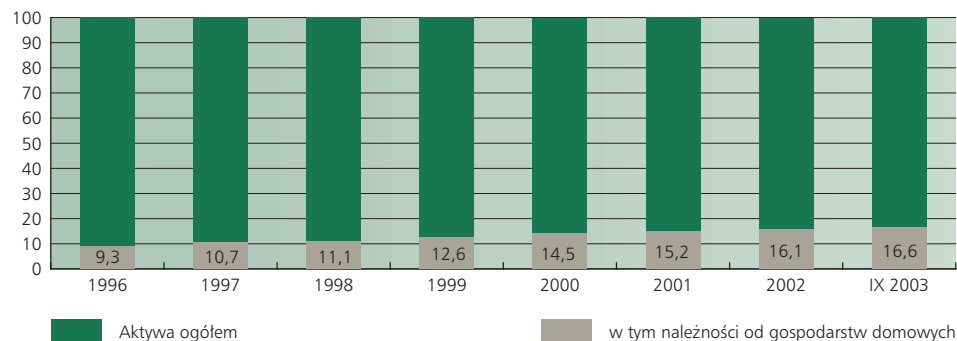
Stale rosnące depozyty w bankach, w momencie pojawienia się trudności w finansowaniu sfery produkcji, konieczności rozszerzenia wewnętrznych rynków zbytu, powodują, że kredytowanie konsumpcji staje się jedyną możliwością dalszej ekspansji kredytowej, rentowną inwestycją wolnych środków pieniężnych zgromadzonych w bankach. Badania empiryczne wskazują, że są to dla banków inwestycje bardziej bezpieczne od innych form aktywów finansowych. W latach trzydziestych, w gospodarce amerykańskiej, mimo kryzysu, gospodarstwa domowe sptały terminowo swoje zobowiązania z tytułu kredytu konsumpcyjnego.

W Polsce, gospodarstwa domowe, w porównaniu z rozwiniętymi gospodarkami rynkowymi w niewielkim zakresie korzystają z usług bankowych, w tym kredytowych, co wcześniej zostało omówione. Istotne jest jednak, że w analizowanym okresie nastąpił znaczny wzrost zainteresowania gospodarstw domowych korzystaniem z kredytów bankowych.

W aktywach systemu bankowego wzrósł udział należności od gospodarstw domowych z 9,3% w 1996 r. do 16,1% w 2002 r. w aktywach całego systemu bankowego.

Wykres 30**Zadłużenie gospodarstw domowych a aktywa systemu bankowego ogółem w latach 1996–2003**

Źródło: dane NBP.

Wykres 31**Udział zadłużenia gospodarstw domowych w aktywach ogółem w latach 1996–2003 (w %)**

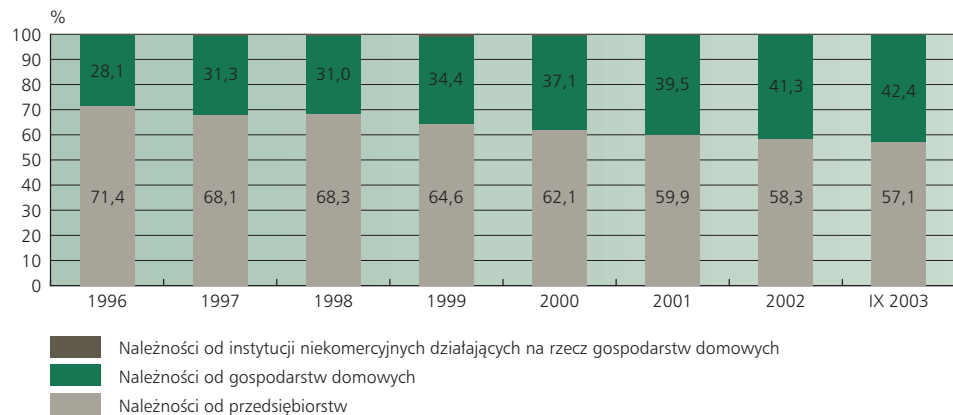
Źródło: dane NBP.

Przypomnijmy, że istotne dla funkcjonowania gospodarki i roli kredytu w finansowaniu wzrostu gospodarczego jest udział kredytu w finansowaniu wydatków konsumpcyjnych i nakładów inwestycyjnych, a więc podmiotów sfery realnej.

W analizowanych latach tempo zmian zadłużenia przedsiębiorstw przebiegało odmiennie niż tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych. Podczas gdy w 1999 r. zadłużenie przedsiębiorstw rosło wolniej niż w roku 1998, zadłużenie gospodarstw domowych w 1999 roku wzrosło o prawie 40% w stosunku do 1998 roku. W systemie bankowym dostrzeżono, że kredyty dla gospodarstw domowych są obciążone mniejszym ryzykiem, niż kredyty dla przedsiębiorstw, których wskaźnik spłacalności jest niższy. W wyniku zwiększonej akcji kredytowej dla gospodarstw domowych udział zadłużenia tego sektora w zadłużeniu ogółem sektora niefinansowego wzrósł z 28,1% w 1996 r. do 41,3% w 2002 r.

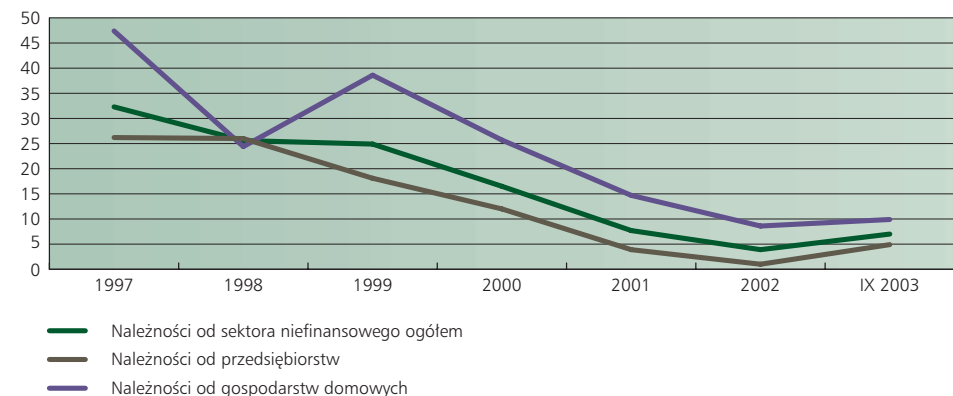
Wraz ze wzrostem możliwości zadłużania się gospodarstw domowych w systemie bankowym wzrosło niebezpieczeństwo związane z podejmowaniem nadmiernego ryzyka kredytowego przez banki. Ponoszenie ryzyka kredytowego należy do najbardziej tradycyjnej sfery działalności banków, a umiejętność zarządzania nim stanowi o przewadze konkurencyjnej na rynku usług bankowych. Jednocześnie eliminacja złych kredytów jest niemożliwa, każdy bank liczy się i zabezpiecza z tytułu niespłacalności części udzielonych kredytów. Istotny jest natomiast poziom ponoszonego ryzyka.

Wykres 32
Udział zadłużenia gospodarstw domowych w zadłużeniu ogółem sektora niefinansowego w latach 1996–2003

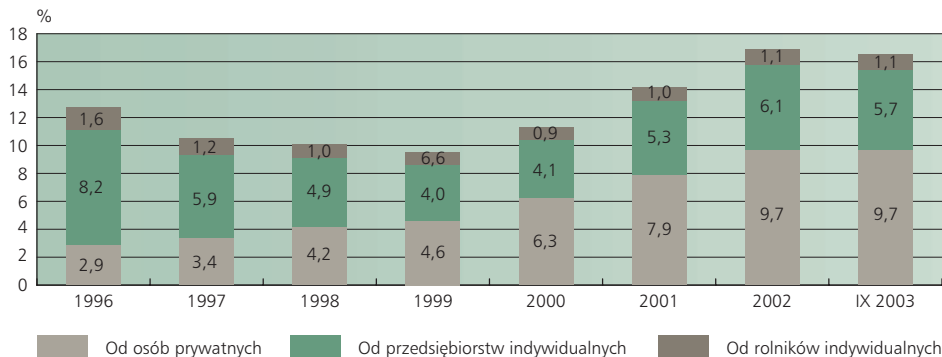
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 33
Tempo zmian zadłużenia gospodarstw domowych a sektora niefinansowego ogółem w latach 1996–2003 (w ujęciu nominalnym) (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)

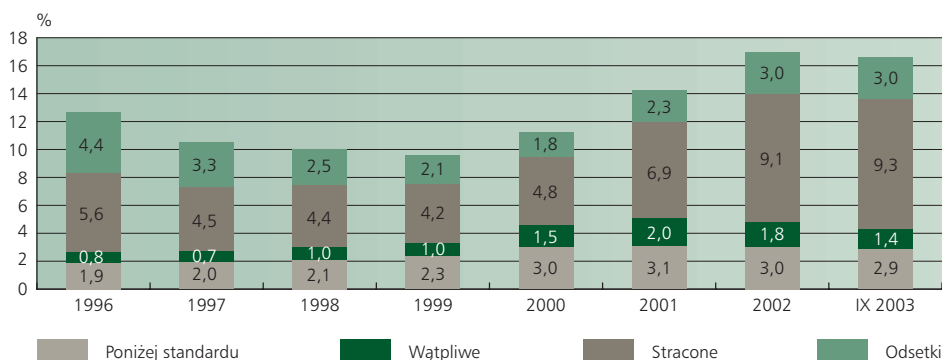
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 34

Udział należności zagrożonych w zadłużeniu ogółem gospodarstw domowych według podmiotów w latach 1996–2003

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 35

Udział należności zagrożonych w zadłużeniu ogółem gospodarstw domowych według rodzajów w latach 1996–2003

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

W analizowanych latach zmieniał się udział należności zagrożonych w należnościach ogółem sektora gospodarstw domowych, w 1999 r. obniżył się do 9,5%, a następnie wzrósł do prawie 17% w 2002 r., przy czym najczęściej kredyty nie były spłacane przez osoby prywatne. Sytuacja ulega pogorszeniu również dlatego, że w należnościach zagrożonych wzrasta udział należności straconych.

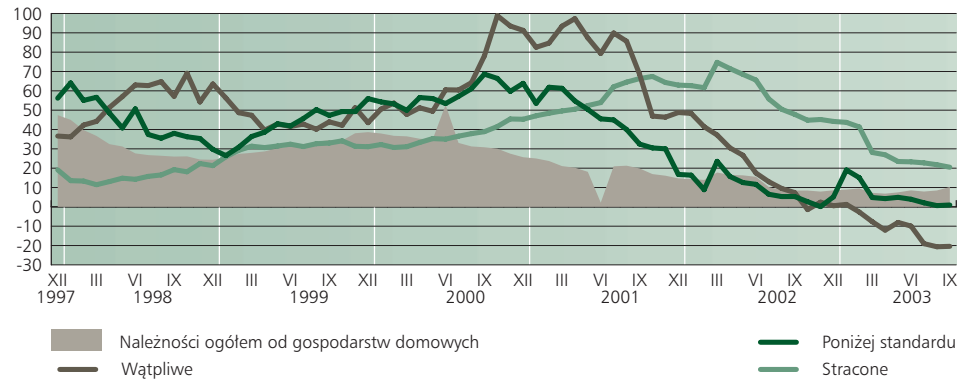
Niebezpieczeństwo, jakie wynika z tempa zadłużania się gospodarstw domowych należy odnieść do poziomu zadłużenia gospodarstw domowych, które jest relatywnie niskie, o czym wspomniano wcześniej. Tempo zmian należności zagrożonych nie wskazuje na nadmierne ponoszenie ryzyka przez banki, ale to właśnie osoby prywatne w sektorze gospodarstw domowych są mniej atrakcyjne dla banku jako klienci, niż osoby pracujące na własny rachunek czy gospodarstwa rolników indywidualnych.

Dalszym dowodem, że kredytowanie potrzeb gospodarstw domowych przez banki nie stanowi zagrożenia dla efektywności funkcjonowania banków jest spadek skłonności do niespłacania kredytów (mierzonej jako relacja przyrostu należności zagrożonych do dochodów do dyspozycji).

Istotnym krokiem w celu ograniczania ryzyka kredytowania gospodarstw domowych było utworzenie Biura Informacji Kredytowej (BIK), którego akcjonariuszami są banki i Związek Banków Polskich. Misją BIK-u jest wspomaganie rozwoju rynku produktów kredytowych dla gospodarstw domowych i firm nie posiadających osobowości prawnej, a także podejmowanie działań profilaktycznych zmierzających do wypracowania standardów dla tego rynku. Podstawowe cele, jakie za-

Wykres 36

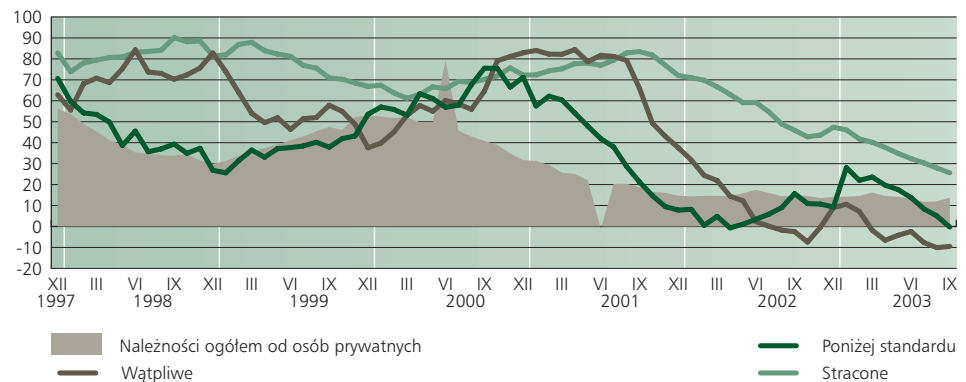
Tempo zmian należności zagrożonych na tle całego zadłużenia gospodarstw domowych w okresie XII 1997 r. – IX 2003 r. (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 37

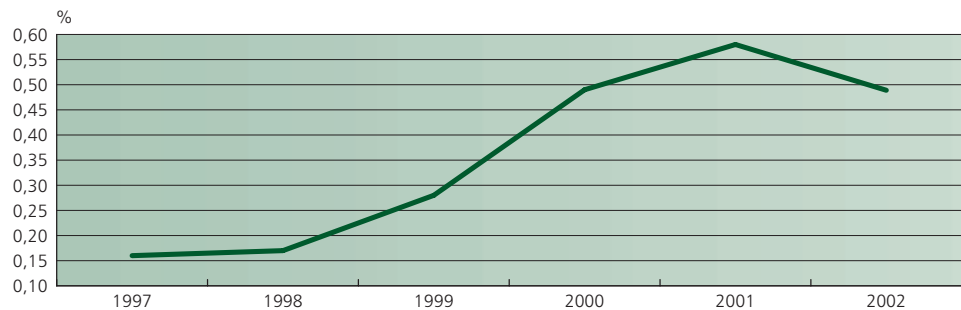
Tempo zmian należności zagrożonych na tle całego zadłużenia osób prywatnych w okresie XII 1997 r. – IX 2003 r. (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP.

Wykres 38

Relacja przyrostu należności zagrożonych w dochodach do dyspozycji brutto sektora gospodarstw domowych w latach 1997–2002

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP i GUS.

mierza realizować Biuro to: budowa kompleksowego systemu informacji o historiach kredytowych klientów banków, rozwój metod i instrumentów wspierający proces podejmowania decyzji kredytowych, przyspieszenie i uproszczenie procedur kredytowych oraz współdziałanie w rozwoju infra-

struktury bankowej. Źródłem raportów sporządzanych przez BIK są informacje przesyłane na bieżąco przez banki, obejmujące historię kredytową klienta oraz aktualną aktywność kredytową. Korzyści dla banków z funkcjonowania BIK-u to przede wszystkim zmniejszenie kosztów obsługi związanej z badaniem wiarygodności klienta, przyspieszenie i uproszczenie procedury przyznawania kredytów. Kredytobiorca natomiast będzie mógł zażądać ujawnienia zgromadzonych informacji i zweryfikować ich dokładność. Obecnie BIK posiada informacje odnośnie 10 milionów kredytobiorców indywidualnych, przy czym szacuje się, że z tego około jeden milion klientów ma trudności ze spłatą zaciągniętych kredytów.

4 Wnioski

1. Poziom zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce jest znacznie niższy, niż w rozwiniętych gospodarkach rynkowych. Mimo tendencji rosnącej, na koniec 2002 r. zadłużenie sektora gospodarstw domowych w bankach w relacji do dochodów osobistych wyniosło ponad 16%. Bieżące dochody oraz posiadane oszczędności, a więc w przeważającej mierze środki własne determinowały realizację potrzeb konsumpcyjnych przez gospodarstwa domowe.
2. W analizowanym okresie 1996-2002 kredyt bankowy wpływał na zwiększenie funduszy nabywczych gospodarstw domowych, przy czym nominalnie tempo przyrostu zadłużenia było znacznie wyższe niż przyrostu dochodów do dyspozycji. Realnie zadłużenie sektora gospodarstw domowych w bankach w 2002 roku w stosunku do 1996 roku wzrosło o prawie 160%, podczas gdy dochodów do dyspozycji o 22%.
3. Gospodarstwa domowe zadłużają się przede wszystkim w celu sfinansowania bieżących potrzeb oraz remontu mieszkania lub domu. Na podstawie przeprowadzonego badania ankietowego wśród gospodarstw domowych szacuje się, że w połowie 2002 r. ok. 31% gospodarstw domowych w kraju było zadłużonych lub korzystało z kredytów przeznaczonych na sfinansowanie wydatków gospodarstwa domowego (w roku 2000 i 2001 – odpowiednio 32% i 34%). Nieco częściej z kredytów i pożyczek korzystały rodziny w miastach (ok. 33%) niż na wsi (26%). Najczęściej zaciągane były kredyty w bankach oraz pożyczki w zakładach pracy. Znacznie rzadziej pożyczano od znajomych czy rodziny.
4. Nastąpiła istotna zmiana w strukturze zadłużenia z tytułu zaciąganych kredytów na poszczególne okresy. Zadłużenie osób prywatnych nabiera charakteru długoterminowego źródła finansowania potrzeb gospodarstw domowych. Podczas gdy w 1991 r. prawie 47% zadłużenia wynikało z kredytów zaciągniętych do 1 roku (krótkoterminowych), to w 2002 roku udział tych kredytów spadł do 29%, natomiast udział kredytów długoterminowych (powyżej 5 lat) wzrósł odpowiednio z 17 % do 41%.
5. W latach 1996 – 2002 istotne zmiany nastąpiły również w dynamice i strukturze zadłużenia z tytułu zaciągniętych kredytów złotych i walutowych. Dominujący udział kredytów złotych powoli zmniejsza się. Podczas gdy w 1996 r. 97% należności wynikało z zaciągniętych kredytów złotych, to udział tych należności w 2002 r. obniżył się do 77%.
6. W sektorze gospodarstw domowych najwyższy udział w zadłużeniu ogółem sektora ma podsektor osób prywatnych. W badanym okresie udział ten systematycznie wzrasta z 52,2% w roku 1996 do 70,3% w 2002 r. Maleje udział zadłużenia sektora przedsiębiorstw indywidualnych (z 30,2% w 1996 r. do 18,9% w 2002 r.) i rolników indywidualnych (17,6% w 1996 r. do 10,8 w 2002r.).
7. W aktywach systemu bankowego wzrósł udział należności od gospodarstw domowych z 9,3% w 1996 r. do 16,1% w 2002 r. w aktywach całego systemu bankowego. W systemie bankowym dostrzeżono, że kredyty dla gospodarstw domowych są obciążone mniejszym ryzykiem, niż kredyty dla przedsiębiorstw, których wskaźnik spłacalności jest niższy. W wyniku zwiększonej akcji kredytowej dla gospodarstw domowych udział zadłużenia tego sektora w zadłużeniu ogółem sektora niefinansowego wzrósł z 28,1% w 1996 r. do 41,3% w 2002 r.
8. W analizowanych latach zmieniał się udział należności zagrożonych w należnościach ogółem, w 1999 r. obniżył się do 9,5%, a następnie wzrósł do prawie 17% w 2002 r., przy czym w ramach sektora gospodarstw domowych najczęściej kredyty nie były spłacane przez osoby prywatne. Sytuacja ulega pogorszeniu również i dlatego, że w należnościach zagrożonych wzrasta udział należności straconych.

5

Załączniki – Tabele

Tabela 1

Zadłużenie ogółem gospodarstw domowych jako procent nominalnych dochodów do dyspozycji^a

Lata	Kanada	Francja	Niemcy	Włochy	Japonia	Wielka Brytania	Stany Zjednoczone
1990	92,9	78,7	70,0	29,1	131,5	115,8	86,6
1991	93,4	80,9	84,9	29,8	130,5	113,5	87,9
1992	96,2	80,3	85,7	30,6	128,4	109,4	87,1
1993	98,9	82,6	91,0	37,8	131,9	106,4	89,5
1994	102,4	84,6	97,0	31,9	133,7	107,5	91,6
1995	102,8	67,9	100,6	30,6	138,3	106,5	93,7
1996	106,1	68,7	104,8	32,0	132,6	105,1	95,9
1997	108,7	69,2	107,6	29,0	132,2	105,0	97,6
1998	110,4	73,8	111,0	31,1	131,9	109,1	99,3
1999	111,8	75,3	114,2	34,4	130,4	111,7	103,9
2000	110,8	77,2	114,4	36,3	130,7	115,6	104,8
2001	111,7	76,1	112,0	35,9	133,2	118,9	108,8

^a Zadłużenie wg stanu na koniec okresu w relacji do nominalnych dochodów do dyspozycji, do gospodarstw domowych zaliczono INGĐ.
Źródło: OECD Economic Outlook, Journal of Banking & Finance, vol.20002/2 no.72, December.

Tabela 2

Zadłużenie gospodarstw domowych z tytułu kredytów mieszkaniowych jako procent nominalnych dochodów do dyspozycji^a

Lata	Kanada	Francja ^b	Niemcy	Włochy ^c	Japonia	Wielka Brytania	Stany Zjednoczone
1990	59,2	53,4	53,6	13,7	50,7	81,3	60,3
1991	61,4	53,4	50,7	14,3	50,6	80,6	62,1
1992	64,7	53,0	50,3	14,4	51,6	79,1	62,3
1993	66,4	54,7	53,8	14,9	53,2	78,2	63,4
1994	68,6	53,7	58,0	15,2	56,1	79,5	63,7
1995	68,8	51,6	61,0	18,6	58,6	78,1	63,5
1996	70,9	52,2	64,5	19,1	59,7	77,6	64,7
1997	71,5	52,6	67,1	19,8	54,4	76,4	65,6
1998	71,7	52,9	68,5	21,8	54,8	79,1	67,1
1999	71,4	55,0	71,9	24,8	57,3	81,0	70,0
2000	69,8	55,4	72,5	26,4	58,5	83,6	70,4
2001	70,0	55,3	72,1	26,4	60,1	86,2	74,4

^a Zadłużenie z tytułu kredytów mieszkaniowych wg stanu na koniec okresu w relacji do nominalnych dochodów do dyspozycji, do gospodarstw domowych zaliczono INGĐ.

^b Kredyty długoterminowe.

^c Kredyty średnio- i długoterminowe.

Źródło: OECD Economic Outlook, Journal of Banking & Finance, vol.20002/2 no.72, December.

Tabela 3
Dochody do dyspozycji a należności od sektora gospodarstw domowych

	Dochody do dyspozycji brutto			Zadłużenie gospodarstw domowych ogółem			Udział stanu zadłużenia w dochodach
	w mln zł	przyrost w mln zł	indeks roczny	Stan w mln zł	przyrost w mln zł	indeks roczny	
1996	277.345,6	56.457,5	125,6	22.573,0			8,1
1997	341.328,0	63.982,4	123,1	33.278,1	10.705,2	147,4	9,7
1998	399.487,1	58.159,1	117,0	41.382,6	8.104,5	124,4	10,4
1999	439.910,1	40.423,0	110,1	57.370,7	15.988,1	138,6	13,0
2000	509.130,0	69.219,9	115,7	72.091,3	14.720,6	125,7	14,2
2001	544.713,8	35.583,8	107,0	82.699,6	10.608,3	114,7	15,2
2002	551.310,4	6.596,6	101,2	89.761,4	7.061,8	108,5	16,3

Źródło: dane GUS, NBP.

Tabela 4
Poziom wyposażenia gospodarstw domowych w wybrane artykuły trwałego użytku a kredyt na zakup w systemie sprzedaży ratalnej

	Kredyty na zakup w systemie sprzedaży ratalnej w mln zł	Komputer	Kuchenka mikrofalowa	Wieża	Urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej (kablowej)
			poziom wyposażenia w %		
1996	3.613,1	7,5	6,9	.	31,7
1997	6.791,4	8,7	8,8	.	37,1
1998	8.702,8	10,2	11,2	28,2	42,4
1999	13.336,9	11,5	13,9	32,2	45,9
2000	15.310,4	14,3	17,0	34,5	48,1
2001	15.037,2	18,4	21,4	38,7	49,8
2002	13.870,3	22,8	23,4	41,5	48,9

Źródło: dane GUS, NBP.

Tabela 5
PKB, oszczędności, spożycie, zadłużenie

	PKB	Oszczędności	Spożycie indywidualne	Przyrost zadłużenia
	mln zł			
1995	308.103,7	35.324,1	185.564,0	.
1996	387.826,6	35.441,0	241.904,6	10.705,1
1997	472.350,4	44.678,7	296.649,3	8.104,5
1998	553.560,1	52.551,1	346.936,0	15.988,1
1999	615.115,3	49.436,5	390.473,6	14.720,6
2000	712.321,5	61.856,9	447.273,1	14.720,6
2001	750.785,9	65.559,9	479.153,9	10.608,3
2002	772.248,4	47.317,7	503.992,7	7.061,8
Indeks roczny nominalny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)				
1996	125,9	100,3	130,4	.
1997	121,8	126,1	122,6	147,4
1998	117,2	117,6	117,0	124,4
1999	111,1	94,1	112,5	138,6
2000	111,4	125,1	112,8	125,7
2001	105,4	106,0	107,1	114,7
2002	102,9	72,2	105,2	108,5

Źródło: dane GUS, NBP.

Tabela 6
Należności od osób prywatnych według terminów ich realizacji

	Należności ogółem	z tego:								
		odsetki zapadłe	kredyty ogółem	z tego:					powyżej 5 lat	
				do 1 roku łącznie z rachunkiem bieżącym	powyżej 1 roku do 5 lat razem	w tym powyżej				
1 roku do 2 lat (włącznie)	2 roku do 3 lat (włącznie)	3 roku do 5 lat (włącznie)								
Stan na koniec roku w mln zł										
1991	719,2	0,0	719,2	335,2	260,5	.	.	.	123,5	
1992	1.201,8	8,5	1.193,3	633,4	353,1	.	.	.	206,8	
1993	2.259,4	47,2	2.212,3	1.058,2	791,2	.	.	.	363,0	
1994	3.344,3	63,9	3.280,3	1.441,9	1.331,0	.	.	.	507,4	
1995	5.620,5	89,1	5.531,4	2.216,8	2.664,5	.	.	.	650,1	
1996	11.777,1	244,8	11.532,3	3.496,4	6.636,2	3.028,5	1.661,0	1.922,4	1.399,6	
1997	18.395,1	227,9	18.167,2	4.603,1	10.423,4	3.264,5	2.384,5	4.747,8	3.140,6	
1998	23.904,7	299,3	23.605,4	6.375,9	12.494,9	3.736,3	2.843,3	5.889,5	4.734,7	
1999	36.593,3	372,7	36.220,6	10.387,6	17.207,2	4.859,3	3.886,5	8.433,0	8.625,8	
2000	48.188,4	563,2	47.625,3	14.818,9	19.647,8	5.733,0	4.593,4	9.298,5	13.158,5	
2001	55.280,2	864,9	54.415,3	16.545,3	19.551,8	5.911,8	4.498,4	9.118,8	18.318,2	
2002	63.099,2	1.374,7	61.724,5	18.357,4	17.478,8	5.327,2	3.807,8	8.321,1	25.888,3	
IX 2003	70.659,9	1.467,4	69.192,5	17.588,5	18.024,5	5.485,5	4.141,8	8.373,3	33.579,5	
Struktura należności w %										
1991	100,0	0,0	100,0	46,6	36,2	.	.	.	17,2	
1992	100,0	0,7	99,3	52,7	29,4	.	.	.	17,2	
1993	100,0	2,1	97,9	46,8	35,0	.	.	.	16,1	
1994	100,0	1,9	98,1	43,1	39,8	.	.	.	15,2	
1995	100,0	1,6	98,4	39,4	47,4	.	.	.	11,6	
1996	100,0	2,1	97,9	29,7	56,3	25,7	14,1	16,3	11,9	
1997	100,0	1,2	98,8	25,0	56,7	17,7	13,0	25,8	17,1	
1998	100,0	1,3	98,7	26,7	52,3	15,6	11,9	24,6	19,8	
1999	100,0	1,0	99,0	28,4	47,0	13,3	10,6	23,0	23,6	
2000	100,0	1,2	98,8	30,8	40,8	11,9	9,5	19,3	27,3	
2001	100,0	1,6	98,4	29,9	35,4	10,7	8,1	16,5	33,1	
2002	100,0	2,2	97,8	29,1	27,7	8,4	6,0	13,2	41,0	
IX 2003	100,0	2,1	97,9	24,9	25,5	7,8	5,9	11,9	47,5	
Dynamika nominalna (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)										
1992	167,1	.	165,9	189,0	135,5	.	.	.	167,4	
1993	188,0	555,3	185,4	167,1	224,1	.	.	.	175,5	
1994	148,0	135,4	148,3	136,3	168,2	.	.	.	139,8	
1995	168,1	139,4	168,6	153,7	200,2	.	.	.	128,1	
1996	209,5	274,7	208,5	157,7	249,1	.	.	.	215,3	
1997	156,2	93,1	157,5	131,7	157,1	107,8	143,6	247,0	224,4	
1998	130,0	131,3	129,9	138,5	119,9	114,5	119,2	124,0	150,8	
1999	153,1	124,5	153,4	162,9	137,7	130,1	136,7	143,2	182,2	
2000	131,7	151,1	131,5	142,7	114,2	118,0	118,2	110,3	152,5	
2001	114,7	153,6	114,3	111,6	99,5	103,1	97,9	98,1	139,2	
2002	114,1	158,9	113,4	111,0	89,4	90,1	84,6	91,3	141,3	
IX 2003	113,8	124,0	113,6	95,2	99,8	100,6	105,6	96,6	137,8	
Dynamika realna (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)										
1992	115,8	.	115,0	130,9	94,0	.	.	.	116,0	
1993	136,6	403,7	134,7	121,4	162,8	.	.	.	127,5	
1994	114,3	104,7	114,5	105,2	129,9	.	.	.	108,0	
1995	138,2	114,5	138,6	126,4	164,6	.	.	.	105,3	
1996	176,8	231,8	175,9	133,1	210,1	.	.	.	181,6	
1997	137,9	82,2	139,1	116,3	138,7	95,2	126,8	218,1	198,1	
1998	119,7	120,9	119,6	127,5	110,4	105,4	109,8	114,2	138,8	
1999	139,5	113,4	139,8	148,4	125,5	118,5	124,5	130,5	166,0	
2000	121,4	139,3	121,2	131,5	105,2	108,7	108,9	101,7	140,6	
2001	110,8	148,3	110,3	107,8	96,1	99,6	94,5	94,7	134,4	
2002	113,2	157,6	112,5	110,0	88,7	89,4	83,9	90,5	140,2	
IX 2003	112,4	122,4	112,2	94,0	98,5	99,4	104,3	95,4	136,1	

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 7
Należności od gospodarstw domowych według terminów ich realizacji

	Należności ogółem	z tego:							
		odsetki zapadłe	kredyty ogółem	z tego:					powyżej 5 lat
				do 1 roku łącznie z rachunkiem bieżącym	powyżej 1 roku do 5 lat razem	w tym powyżej			
				1 roku do 2 lat (włącznie)	2 roku do 3 lat (włącznie)	3 roku do 5 lat (włącznie)			
Stan na koniec roku w mln zł									
1996	22.573,0	1.156,2	21.416,8	8.312,2	9.786,4	4.053,9	2.622,2	3.085,9	3.318,2
1997	33.278,1	1.158,1	32.120,0	10.580,5	14.921,2	4.466,5	3.731,7	6.696,3	6.618,4
1998	41.382,6	1.135,0	40.247,7	13.482,0	18.101,1	5.256,6	4.501,4	8.317,4	8.664,6
1999	57.370,7	1.235,5	56.135,2	19.056,9	23.727,7	6.440,3	5.772,2	11.486,9	13.350,6
2000	72.091,3	1.411,0	70.680,3	23.979,7	27.775,9	8.303,3	6.823,9	12.625,8	18.924,7
2001	82.699,6	1.976,2	80.723,5	26.923,6	28.539,1	8.652,6	7.060,4	12.803,4	25.260,8
2002	89.761,4	2.831,1	86.930,3	27.172,1	26.042,6	7.549,5	6.186,9	12.283,5	33.715,6
IX 2003	98.687,2	3.050,1	95.637,2	26.524,3	26.744,7	7.706,1	6.522,8	12.492,1	42.368,1
Struktura należności w %									
1996	100,0	5,1	94,9	36,8	43,4	18,0	11,6	13,7	14,7
1997	100,0	3,5	96,5	31,8	44,8	13,4	11,2	20,1	19,9
1998	100,0	2,7	97,3	32,6	43,7	12,7	10,9	20,1	20,9
1999	100,0	2,2	97,8	33,2	41,4	11,2	10,1	20,0	23,3
2000	100,0	2,0	98,0	33,3	38,5	11,5	9,5	17,5	26,3
2001	100,0	2,4	97,6	32,6	34,5	10,5	8,5	15,5	30,5
2002	100,0	3,2	96,8	30,3	29,0	8,4	6,9	13,7	37,6
IX 2003	100,0	3,1	96,9	26,9	27,1	7,8	6,6	12,7	42,9
Dynamika nominalna (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)									
1997	147,4	100,2	150,0	127,3	152,5	110,2	142,3	217,0	199,5
1998	124,4	98,0	125,3	127,4	121,3	117,7	120,6	124,2	130,9
1999	138,6	108,9	139,5	141,4	131,1	122,5	128,2	138,1	154,1
2000	125,7	114,2	125,9	125,8	117,1	128,9	118,2	109,9	141,8
2001	114,7	140,1	114,2	112,3	102,7	104,2	103,5	101,4	133,5
2002	108,5	143,3	107,7	100,9	91,3	87,3	87,6	95,9	133,5
IX 2003	110,3	115,1	110,1	94,7	99,5	97,5	103,4	98,9	132,5
Dynamika realna (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)									
1997	130,2	88,5	132,5	112,4	134,7	97,3	125,7	191,6	176,2
1998	114,6	90,2	115,4	117,3	111,7	108,4	111,1	114,4	120,5
1999	126,3	99,2	127,1	128,8	119,4	111,6	116,8	125,8	140,4
2000	115,9	105,3	116,0	116,0	107,9	118,8	108,9	101,3	130,7
2001	110,8	135,3	110,3	108,4	99,2	100,6	99,9	97,9	128,9
2002	107,6	142,1	106,8	100,1	90,5	86,5	86,9	95,1	132,4
IX 2003	108,9	113,7	108,8	93,6	98,3	96,3	102,1	97,6	130,8

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 8
Należności od gospodarstw domowych według rodzajów

	Należności ogółem	w rachunku bieżącym	w tym:		w tym:	
			na nieruchomości	pozostałe	operacyjne	na inwestycje
Stan na koniec roku w mln zł						
1996	22.573,0	1.106,7	1.072,6	18.559,8	.	.
1997	33.278,1	2.622,8	1.826,4	26.619,7	.	.
1998	41.382,6	4.434,7	3.004,8	31.179,4	.	.
1999	57.370,7	7.877,0	5.881,7	40.371,3	.	.
2000	72.091,3	11.172,4	9.631,2	47.962,4	.	.
2001	82.699,6	12.519,3	14.115,4	51.551,7	.	.
2002	89.761,4	13.754,5	20.030,4	49.858,7	6.122,6	10.321,0
IX 2003	98.687,2	13.880,4	26.920,0	51.169,4	6.286,4	11.059,3
Struktura należności w %						
1996	100,0	4,9	4,8	82,2	.	.
1997	100,0	7,9	5,5	80,0	.	.
1998	100,0	10,7	7,3	75,3	.	.
1999	100,0	13,7	10,3	70,4	.	.
2000	100,0	15,5	13,4	66,5	.	.
2001	100,0	15,1	17,1	62,3	.	.
2002	100,0	15,3	22,3	55,5	6,8	11,5
IX 2003	100,0	14,1	27,3	51,9	6,4	11,2
Przyrost nominalny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)						
1997	147,4	237,0	170,3	143,4	.	.
1998	124,4	169,1	164,5	117,1	.	.
1999	138,6	177,6	195,7	129,5	.	.
2000	125,7	141,8	163,7	118,8	.	.
2001	114,7	112,1	146,6	107,5	.	.
2002	108,5	109,9	141,9	96,7	.	.
IX 2003	110,3	99,4	142,8	100,3	97,1	112,2
Przyrost realny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)						
1997	130,2	209,3	150,4	126,7	.	.
1998	114,5	155,7	151,5	107,9	.	.
1999	126,3	161,8	178,3	118,0	.	.
2000	115,8	130,7	150,9	109,5	.	.
2001	110,8	108,2	141,5	103,8	.	.
2002	107,6	109,0	140,7	95,9	.	.
IX 2003	108,9	98,2	141,0	99,0	95,9	110,8

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 9
Należności od osób prywatnych według rodzajów

	Należności ogółem	w rachunku bieżącym	w tym:		w tym: ratalne
			mieszkaniowe	pozostałe	
Stan na koniec roku w mln zł					
1991	719,2	.	115,0	.	.
1992	1.201,8	.	196,9	.	.
1993	2.259,4	.	345,6	.	.
1994	3.344,3	.	470,0	.	.
1995	5.620,5	.	562,0	.	.
1996	11.777,1	446,4	1.019,5	9.936,4	3.613,1
1997	18.395,0	1.284,8	1.814,9	14.815,5	6.791,4
1998	23.904,7	2.578,8	2.985,4	17.444,6	8.702,8
1999	36.593,3	5.414,9	5.837,9	24.080,2	13.336,9
2000	48.188,4	8.133,7	9.542,1	29.018,5	15.310,4
2001	55.278,6	9.042,1	14.022,4	29.733,0	15.037,2
2002	63.099,2	10.361,2	19.956,9	28.989,3	13.870,3
IX 2003	70.659,9	10.249,0	26.825,1	29.734,5	12.964,1
Struktura należności w %					
1991	100,0	.	16,0	.	.
1992	100,0	.	16,4	.	.
1993	100,0	.	15,3	.	.
1994	100,0	.	14,1	.	.
1995	100,0	.	10,0	.	.
1996	100,0	3,8	8,7	84,4	30,7
1997	100,0	7,0	9,9	80,5	36,9
1998	100,0	10,8	12,5	73,0	36,4
1999	100,0	14,8	16,0	65,8	36,4
2000	100,0	16,9	19,8	60,2	31,8
2001	100,0	16,4	25,4	53,8	27,2
2002	100,0	16,4	31,6	45,9	22,0
IX 2003	100,0	14,5	38,0	42,1	18,3
Przyrost nominalny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)					
1992	167,1	.	171,2	.	.
1993	188,0	.	175,5	.	.
1994	148,0	.	136,0	.	.
1995	168,1	.	119,6	.	.
1996	209,5	.	181,4	.	.
1997	156,2	287,8	178,0	149,1	188,0
1998	130,0	200,7	164,5	117,7	128,1
1999	153,1	210,0	195,5	138,0	153,2
2000	131,7	150,2	163,5	120,5	114,8
2001	114,7	111,2	147,0	102,5	98,2
2002	114,1	114,6	142,3	97,5	92,2
IX 2003	113,8	100,2	142,9	99,9	91,7
Przyrost realny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)					
1992	115,8	.	118,7	.	.
1993	136,6	.	127,5	.	.
1994	114,3	.	105,0	.	.
1995	138,2	.	98,3	.	.
1996	176,7	.	153,0	.	.
1997	137,9	254,1	157,2	131,7	166,0
1998	119,7	184,8	151,5	108,4	118,0
1999	139,5	191,3	178,1	125,7	139,6
2000	121,4	138,4	150,7	111,1	105,8
2001	110,8	107,4	142,0	99,0	94,8
2002	113,2	113,6	141,1	96,7	91,5
IX 2003	112,4	99,0	141,2	98,7	90,5

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 10

Należności z tytułu kredytów i pożyczek złotych udzielonych gospodarstwom domowym według rodzajów

	Należności zbiorowe ogółem	w rachunku bieżącym	dyskontowe	w tym:		pozostałe kredyty
				mieszkaniowe	związane z funkcjonowaniem kart kredytowych	
Stan na koniec roku w mln zł						
1996	20.288,3	1.104,4	95,0	1.051,9	11,1	18.025,9
1997	29.931,4	2.593,5	151,6	1.683,5	23,0	25.479,8
1998	35.967,5	4.398,5	262,1	2.743,9	106,6	28.456,3
1999	51.194,6	7.841,7	198,6	5.356,7	324,4	37.473,2
2000	62.197,2	11.041,9	151,3	7.448,3	707,4	42.848,2
2001	65.469,4	12.357,6	410,9	7.117,4	1.253,2	44.330,2
2002	65.978,1	13.594,9	253,6	8.304,4	1.621,0	42.204,2
IX 2003	65.895,4	13.736,7	167,8	9.117,2	1.783,5	41.090,1
Struktura należności w %						
1996	100,0	5,4	0,5	5,2	0,1	88,8
1997	100,0	8,7	0,5	5,6	0,1	85,1
1998	100,0	12,2	0,7	7,6	0,3	79,1
1999	100,0	15,3	0,4	10,5	0,6	73,2
2000	100,0	17,8	0,2	12,0	1,1	68,9
2001	100,0	18,9	0,6	10,9	1,9	67,7
2002	100,0	20,6	0,4	12,6	2,5	64,0
IX 2003	100,0	20,8	0,3	13,8	2,7	62,4
Przyrost nominalny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)						
1997	147,5	234,8	159,6	160,0	207,2	141,4
1998	120,2	169,6	172,9	163,0	463,5	111,7
1999	142,3	178,3	75,8	195,2	304,3	131,7
2000	121,5	140,8	76,2	139,0	218,1	114,3
2001	105,3	111,9	271,6	95,6	177,2	103,5
2002	100,8	110,0	61,7	116,7	129,3	95,2
IX 2003	99,5	100,0	62,2	115,3	127,6	95,7
Przyrost realny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)						
1997	130,3	207,4	140,9	141,3	183,0	124,8
1998	110,7	156,2	159,2	150,1	426,8	102,8
1999	129,7	162,4	69,0	177,9	277,2	120,0
2000	112,0	129,8	70,2	128,2	201,0	105,4
2001	101,7	108,1	262,3	92,3	171,1	99,9
2002	99,9	109,1	61,2	115,7	128,3	94,4
IX 2003	98,3	98,7	61,5	113,9	126,0	94,6

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 11
Należności z tytułu kredytów i pożyczek walutowych udzielonych gospodarstwom domowym według rodzajów

	Należności walutowe ogółem	w rachunku bieżącym	dyskontowe	w tym:		pozostałe kredyty
				mieszkaniowe	związane z funkcjonowaniem kart kredytowych	
Stan na koniec roku w mln zł						
1996	558,1	2,3	1,2	20,7	0,1	533,9
1997	1.312,6	29,2	0,4	142,9	0,1	1.139,9
1998	3.020,5	36,2	0,3	260,9	0,0	2.723,1
1999	3.459,5	35,3	1,0	525,0	0,1	2.898,1
2000	7.428,3	130,5	0,8	2.182,8	0,1	5.114,2
2001	14.381,7	161,6	0,5	6.998,0	0,0	7.221,5
2002	20.144,5	159,6	0,5	11.725,9	0,1	8.258,5
IX 2003	28.994,9	143,7	0,2	17.802,8	0,1	11.048,2
Struktura należności w %						
1996	100,0	0,4	0,2	3,7	0,0	95,7
1997	100,0	2,2	0,0	10,9	0,0	86,8
1998	100,0	1,2	0,0	8,6	0,0	90,2
1999	100,0	1,0	0,0	15,2	0,0	83,8
2000	100,0	1,8	0,0	29,4	0,0	68,8
2001	100,0	1,1	0,0	48,7	0,0	50,2
2002	100,0	0,8	0,0	58,2	0,0	41,0
IX 2003	100,0	0,5	0,0	61,4	0,0	38,1
Przyrost nominalny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)						
1997	235,2	1269,6	33,3	690,3	124,9	213,5
1998	230,1	124,0	75,0	182,6	25,4	238,9
1999	114,5	97,5	333,3	201,2	329,1	106,4
2000	214,7	369,7	80,0	415,8	56,8	176,5
2001	193,6	123,8	62,5	320,6	43,4	141,2
2002	140,1	98,8	97,2	167,6	215,2	114,4
IX 2003	146,8	64,5	67,5	162,6	180,5	128,8
Przyrost realny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)						
1997	207,7	1121,1	29,4	609,6	110,3	188,5
1998	211,9	114,2	69,1	168,1	23,4	220,0
1999	104,3	88,8	303,7	183,3	299,8	97,0
2000	197,9	340,8	73,7	383,2	52,4	162,7
2001	187,0	119,6	60,4	309,6	41,9	136,4
2002	138,9	98,0	96,4	166,2	213,4	113,4
IX 2003	145,0	63,7	66,7	160,6	178,3	127,2

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 12
Zadłużenie ogółem sektora gospodarstw domowych według podmiotów

	Należności od osób prywatnych	Należności od przedsiębiorstw indywidualnych	Należności od rolników indywidualnych
	Stan na koniec roku w mln zł		
1996	11.777,1	6.811,9	3.983,9
1997	18.395,1	9.218,4	5.664,7
1998	23.904,7	11.648,4	5.829,5
1999	36.593,3	14.178,7	6.598,7
2000	48.188,4	16.242,5	7.660,4
2001	55.278,6	18.802,1	8.618,9
2002	63.099,2	16.995,1	9.667,1
IX 2003	70.659,9	17.460,7	10.566,6
	Udział w zadłużeniu ogółem gospodarstw domowych w %		
1996	52,2	30,2	17,6
1997	55,3	27,7	17,0
1998	57,8	28,1	14,1
1999	63,8	24,7	11,5
2000	66,8	22,5	10,6
2001	66,8	22,7	10,4
2002	70,3	18,9	10,8
IX 2003	71,6	17,7	10,7
	Dynamika nominalna (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)		
1997	156,2	135,3	142,2
1998	130,0	126,4	102,9
1999	153,1	121,7	113,2
2000	131,7	114,6	116,1
2001	114,7	115,8	112,5
2002	114,1	90,4	112,2
IX 2003	113,8	98,9	108,5
	Dynamika realna (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)		
1997	137,9	119,5	125,6
1998	119,7	116,4	94,8
1999	139,5	110,9	103,1
2000	121,4	105,6	107,0
2001	110,8	111,8	108,7
2002	113,2	89,6	111,2
IX 2003	112,4	97,7	107,1

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 13

Zadłużenie podsektorów gospodarstw domowych według rodzajów kredytu

	Zadłużenie podsektora osób prywatnych według rodzajów kredytu					pozostałe kredyty ¹
	kredyty ogółem	w rachunku bieżącym	dyskontowe	mieszkaniowe	związane z funkcjonowaniem kart kredytowych	
Stan na koniec roku w mln zł						
1996	11.415,4	446,4	2,2	1.019,5	11,0	9.936,4
1997	17.937,8	1.284,7	0,1	1.815,2	22,3	14.815,5
1998	23.113,7	2.578,8	0,7	2.985,4	104,1	17.444,6
1999	35.652,7	5.414,9	0,3	5.837,9	319,5	24.080,2
2000	47.397,2	8.133,7	2,7	9.542,1	700,2	29.018,5
2001	54.288,8	9.042,1	247,8	14.022,4	1.243,5	29.733,0
2002	61.661,3	10.361,2	122,9	19.956,9	1.616,1	29.604,1
IX 2003	69.128,1	10.249,0	71,2	26.825,1	1.778,6	30.204,3
Struktura należności w %						
1996	100,0	3,9	0,0	8,9	0,1	87,0
1997	100,0	7,2	0,0	10,1	0,1	82,6
1998	100,0	11,2	0,0	12,9	0,5	75,5
1999	100,0	15,2	0,0	16,4	0,9	67,5
2000	100,0	17,2	0,0	20,1	1,5	61,2
2001	100,0	16,7	0,5	25,8	2,3	54,8
2002	100,0	16,8	0,2	32,4	2,6	48,0
IX 2003	100,0	14,8	0,1	38,8	2,6	43,7
Zadłużenie podsektora przedsiębiorstw indywidualnych według rodzajów kredytu						
Stan na koniec roku w mln zł						
1996	5.625,7	617,2	93,0	53,1	0,2	4.862,1
1997	7.818,4	1.268,4	149,0	11,2	0,8	6.389,0
1998	10.219,7	1.748,2	254,6	19,4	2,5	8.195,1
1999	12.591,4	2.311,6	196,5	43,8	5,0	10.034,5
2000	14.767,0	2.855,2	145,3	89,0	7,3	11.670,2
2001	17.183,2	3.245,8	158,2	93,0	9,7	13.676,5
2002	15.046,7	3.076,9	128,6	73,4	4,9	11.762,8
IX 2003	15.486,7	3.225,9	96,4	94,9	5,1	12.064,4
Struktura należności w %						
1996	100,0	11,0	1,7	0,9	0,0	86,4
1997	100,0	16,2	1,9	0,1	0,0	81,7
1998	100,0	17,1	2,5	0,2	0,0	80,2
1999	100,0	18,4	1,6	0,3	0,0	79,7
2000	100,0	19,3	1,0	0,6	0,0	79,0
2001	100,0	18,9	0,9	0,5	0,1	79,6
2002	100,0	20,4	0,9	0,5	0,0	78,2
IX 2003	100,0	20,8	0,6	0,6	0,0	77,9
Zadłużenie podsektora rolników indywidualnych według rodzajów kredytu						
Stan na koniec roku w mln zł						
1996	3.805,3	43,1	0,9	0,0	0,0	3.761,3
1997	5.487,7	69,7	2,9	0,0	0,0	5.415,2
1998	5.654,6	107,7	7,2	0,0	0,0	5.539,7
1999	6.410,0	150,6	2,8	0,0	0,0	6.256,7
2000	7.461,3	183,5	4,1	0,0	0,0	7.273,7
2001	8.379,0	231,3	5,4	0,0	0,0	8.142,3
2002	9.414,7	316,4	2,5	133,2	0,1	8.962,5
IX 2003	10.275,5	405,4	0,4	377,8	0,1	9.491,8
Struktura należności w %						
1996	100,0	1,1	0,0	0,0	0,0	98,8
1997	100,0	1,3	0,1	0,0	0,0	98,7
1998	100,0	1,9	0,1	0,0	0,0	98,0
1999	100,0	2,3	0,0	0,0	0,0	97,6
2000	100,0	2,5	0,1	0,0	0,0	97,5
2001	100,0	2,8	0,1	0,0	0,0	97,2
2002	100,0	3,4	0,0	1,4	0,0	95,2
IX 2003	100,0	3,9	0,0	3,7	0,0	92,4

¹ W grupie tej w podsektorze osób prywatnych występują kredyty na zakupy w systemie sprzedaży ratalnej, natomiast w podsektorach przedsiębiorstw indywidualnych i rolników indywidualnych kredyty eksportowe, operacyjne oraz na inwestycje.

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 14

Zadłużenie podsektorów gospodarstw domowych z tytułu kredytów złotych i walutowych

	Należności od osób prywatnych	
	złotowe	walutowe
	Stan na koniec roku w mln zł	
1996	11.271,7	143,7
1997	17.446,9	490,9
1998	21.973,4	1.140,3
1999	33.905,2	1.747,5
2000	42.694,1	4.703,1
2001	44.041,6	10.247,2
2002	44.770,0	16.891,3
IX 2003	43.902,9	25.225,2
	Udział w należnościach ogółem osób prywatnych w %	
1996	98,7	1,3
1997	97,3	2,7
1998	95,1	4,9
1999	95,1	4,9
2000	90,1	9,9
2001	81,1	18,9
2002	72,6	27,4
IX 2003	63,5	36,5
	Należności od przedsiębiorstw indywidualnych	
	złotowe	walutowe
	Stan na koniec roku w mln zł	
1996	5.213,30	412,4
1997	6.998,80	819,6
1998	8.378,50	1.841,20
1999	10.923,90	1.667,50
2000	12.156,50	2.610,50
2001	13.179,20	4.004,00
2002	11.989,76	3.056,94
IX 2003	11.931,64	3.555,07
	Udział w należnościach ogółem przedsiębiorstw w %	
1996	92,7	7,3
1997	89,5	10,5
1998	82,0	18,0
1999	86,8	13,2
2000	82,3	17,7
2001	76,7	23,3
2002	79,7	20,3
IX 2003	77,0	23,0
	Należności od rolników indywidualnych	
	złotowe	walutowe
	Stan na koniec roku w mln zł	
1996	3.803,3	2,0
1997	5.485,7	2,0
1998	5.615,6	39,0
1999	6.365,4	44,6
2000	7.346,6	114,7
2001	8.248,6	130,5
2002	9.218,4	196,3
IX 2003	10.060,8	214,6
	Udział w należnościach ogółem rolników w %	
1996	99,9	0,1
1997	100,0	0,0
1998	99,3	0,7
1999	99,3	0,7
2000	98,5	1,5
2001	98,4	1,6
2002	97,9	2,1
IX 2003	97,9	2,1

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

Tabela 15
Należności zagrożone od gospodarstw domowych

	Należności ogółem od gospodarstw domowych		Od gospodarstw domowych				Od osób prywatnych				Od rolników indywidualnych				Od przedsiębiorców indywidualnych			
	zagrożone	w tym:	zagrożone	w tym:		zagrożone	w tym:		zagrożone	w tym:		zagrożone	w tym:		zagrożone	w tym:		
				odsetki zapadłe	stracone		odsetki zapadłe	stracone		odsetki zapadłe	stracone		odsetki zapadłe	stracone				
	Stan na koniec roku w mln zł																	
1996	22.573,0	996,2	1.264,5	654,1	99,8	189,9	366,8	156,3	168,5	1.843,7	740,1	906,1						
1997	33.278,1	1.085,1	1.506,1	1.129,5	167,9	347,3	395,1	149,9	169,6	1.974,6	767,4	989,3						
1998	41.382,6	1.052,6	1.827,1	1.727,3	232,5	630,1	402,8	145,6	173,5	2.010,4	674,5	1.023,5						
1999	57.370,7	1.180,1	2.395,2	2.665,4	330,7	1.051,6	525,7	158,4	220,8	2.300,6	691,1	1.122,8						
2000	72.091,3	1.326,5	3.480,3	4.552,1	499,0	1.811,4	621,3	171,5	294,2	2.931,8	656,0	1.374,6						
2001	82.699,6	1.882,8	5.671,4	6.536,9	793,9	3.116,8	827,1	215,0	395,4	4.394,1	874,0	2.159,3						
2002	89.761,4	15.244,1	2.721,3	8.176,7	1.278,9	4.593,2	1.026,3	238,6	547,5	5.478,3	1.203,9	3.036,0						
IX 2003	98.687,2	16.400,7	2.981,3	9.150,7	1.413,9	5.271,9	1.134,1	279,4	659,5	5.670,3	1.287,9	3.219,2						
	Struktura należności w %																	
1996	100,0	4,4	5,6	2,9	0,4	0,8	1,6	0,7	0,7	8,2	3,3	4,0						
1997	100,0	3,3	4,5	3,4	0,5	1,0	1,2	0,5	0,5	5,9	2,3	3,0						
1998	100,0	2,5	4,4	4,2	0,6	1,5	1,0	0,4	0,4	4,9	1,6	2,5						
1999	100,0	2,1	4,2	4,6	0,6	1,8	0,9	0,3	0,4	4,0	1,2	2,0						
2000	100,0	1,8	4,8	6,3	0,7	2,5	0,9	0,2	0,4	4,1	0,9	1,9						
2001	100,0	2,3	6,9	7,9	1,0	3,8	1,0	0,3	0,5	5,3	1,1	2,6						
2002	100,0	17,0	9,1	9,7	1,4	5,1	1,1	0,3	0,6	6,1	1,3	3,4						
IX 2003	100,0	16,6	3,0	9,7	1,4	5,3	1,1	0,3	0,7	5,7	1,3	3,3						
	Przyrost nominalny (analogiczny poprzedniego okres roku = 100)																	
1997	147,4	122,2	108,9	119,1	172,7	168,2	182,9	107,7	95,9	100,7	103,7	109,2						
1998	124,4	118,3	97,0	121,3	152,9	138,5	181,4	101,9	97,1	102,3	101,8	103,5						
1999	138,6	132,6	112,1	130,5	154,3	142,2	166,9	108,8	108,8	114,4	102,5	109,7						
2000	125,7	147,6	112,4	145,3	170,8	150,9	172,3	118,2	108,3	133,2	127,4	122,4						
2001	114,7	145,1	141,9	163,0	143,6	159,1	172,1	133,1	125,4	134,4	149,9	157,1						
2002	108,5	129,6	144,5	144,2	133,7	161,1	147,4	124,1	111,0	138,5	124,7	140,6						
IX 2003	110,3	111,2	116,6	120,5	115,3	127,2	125,6	103,3	106,1	110,9	120,5	133,9						
	Przyrost realny (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)																	
1997	130,2	107,9	96,2	105,2	152,5	148,5	161,5	95,1	84,7	88,9	94,6	96,4						
1998	114,6	108,9	89,3	111,7	140,8	127,5	167,0	93,8	89,4	94,2	93,7	95,3						
1999	126,3	120,8	102,1	119,4	140,6	129,6	152,1	118,9	99,1	104,2	104,2	99,9						
2000	115,9	136,0	103,6	133,9	157,4	139,1	158,8	108,9	99,8	117,4	112,8	112,8						
2001	110,8	140,1	137,0	157,4	138,7	153,6	166,2	121,1	129,8	144,8	128,6	151,7						
2002	107,6	128,5	143,3	143,0	132,6	159,8	146,2	123,1	110,1	137,4	123,7	139,4						
IX 2003	108,9	109,8	115,1	119,0	113,9	125,6	124,0	102,0	104,7	109,5	119,0	132,2						

Źródło: dane NBP, obliczenia własne.

6

Bibliografia

1. Belka M., *Doktryna ekonomiczno – społeczna Milтона Friedmana*, PWN 1986 r.
2. Deaton A., *Understanding Consumption*, Clarendon, Oxford 1992.
3. Domaszewicz R., *Rola kredytu konsumpcyjnego i długu publicznego w rozwoju gospodarki amerykańskiej w okresie 1920-1963*, Wydawnictwo PAN 1968 r.
4. Modigliani F., Ando A., w Heertje A., *World Savings. An international survey*, Blackwell Publishers 1993 r.
5. Mowen J.C., *Consumer Behavior, ed. III*, Macmillan Publ., New York, N. Y. 1993 r.
6. Praca zbiorowa pod redakcją M. Pohorillego: *Tendencje rozwoju konsumpcji. Postulaty i uwarunkowania*, PWE 1982 r.
7. Rytelewska G., *Gospodarstwa domowe na rynku finansowym*, W: *Warunki życia gospodarstw domowych w latach 1995 i 1996 stan, zagrożenia, perspektywy*, praca zbiorowa, GUS, Studia i analizy statystyczne, Warszawa 1997.